

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΠΑΥΛΑΤΟΥ

ΦΑΡΜΑΚΕΩΣ

Η ΑΛΗΘΗΣ ΙΘΑΚΗ
ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ **ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ**
ΑΚΟΡΙΝΝΗΣΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
46—'Οδὸς Σωκράτους—46 **ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΟΥ**

1902

Τῷ μεγάλῳ τῶν Μουσῶν δασκάλῳ
κ. Γ. Β. Περσαζιάνῳ, ἐν δόξῳ.

Η ΑΛΗΘΗΣ ΙΘΑΚΗ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ*

Τοῦ 19ου αἰῶνος ἐκπνέοντος ἐπέπρωτο νὰ τεθῆ πάλιν ἐπὶ τοῦ τάπητος ζήτημα ἀρχαιολογικὸν ἐκκενρῆς ἀπ' αἰῶνων, ζήτημα, ἐφ' οὗ μεγάλη φιλολογία κτελείφθη ἡμῖν ἀπὸ τῶν παρελθόντων, νὰ συζητηθῆ πάλιν καὶ ν' ἀπασχολήσῃ τοὺς ἀρχαιολόγους τὸ ζήτημα τῆς Ὀμηρικῆς Ἰθάκης, τῆς μικρᾶς ἐκείνης Ἰονίου νήσου, ἣν ἡ ὑψιπετής Μοῦσα τοῦ μεγίστου τῶν ποιητῶν ἀπηθανάτισεν ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ ἀριστουργήματι, ἐναποθέσασα ἐπ' αὐτῆς τὴν πολύτιμον τῆς δόξης σφραγίδα τῆς νήσου, ἣν τοσοῦτοι αἰῶνες ἐσεβάσθησαν ὡς γενέτειραν καὶ τροφὸν τοῦ πολυμηχάνου τῆς Ὀδυσσεΐας ἥρωος, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς βωμὸς λατρείας εἰς τοὺς λάτρεις τῶν προϊστορικῶν ἀναμνήσεων, οἱ ὅποιοι μετὰ σεβασμοῦ καὶ συγκινησεως κατὰ λεγεῶνας ἐκ πάσης γῆς συνέρρεον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ θείου αὐτῆς ἐδάφους.

Ἐπέπρωτο ν' ἀμφισβητηθῆ ἡ ταυτότης τῆς νῦν Ἰθάκης πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν θεωρίαι δὲ ζητοῦσαι ν' ἀνατρέψωσι τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς παραδόσεις τοσούτων αἰῶνων νὰ ἔλθωσι εἰς φῶς, ἐπέπρωτο ν' ἀκούσωμεν ἀπὸ τοῦ στόματος Γερμανοῦ ἀρχαιολόγου ὅτι ἡ μικρὰ Ἰθάκη νοσφισθεῖσα ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ ὄνομα τῆς Ἰθάκης τοῦ Ὀμήρου διέλαθε διατηρήσασα τοῦτο καὶ κερπωθεῖσα τὴν δόξαν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων!

Συνεπληρώθη ἤδη ἔτος, ἀφ' οὗτου, ἔνθους τοῦ τυφλοῦ ἀειδοῦ λάτρης ὁ Ὄλλανδὸς κ. Γκκίωπ ἀπεφάσιζε νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν νῆσον, τὴν πλήρη τῶν προκλασικῶν ἀναμνήσεων καὶ τῶν συγ-

* Ἐδημοσιεύθη ἐν ἰδίῳ τεύχει καὶ ἐν τῇ «Πατρίδι» τοῦ Βουκου-

ΙΑΚΩΒΑΤΣΙΔΗΣ 3139, 3140, 3141 3142, καὶ 3143 φύλλοις
ΔΙΠΛῸΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΙΣ Τὴν Ἰθάκην ἤδη μετὰ πολλῶν προσθηκῶν.
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΛΕΞΟΥΡΙΟΥ

κινητικῶν σκηνῶν, τὰς ὁποίας ἡ θεία Μοῦσα τοῦ μεγάλου τυφλοῦ ἔψαλλεν ἐν ἀπαρχμύλλοις στροφαῖς· ἔτος δ' ὡσαύτως συνεπληρώθη, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἡ σκαπάνη τοῦ Dörpfeld ἀνελάμβανε νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὰ ὄμματά τοῦ ἀγωνιῶντος ἐν τῇ ἱερᾷ προσδοκίᾳ φίλου τοῦ Ὀμήρου Ὀλλανδοῦ τὸ ἀνάκτορον τοῦ πολυμήτιος Ὀδυσσεῶς.

* *

Πλὴν τοῦ φιλέλληνος καὶ φιλαρχαίου Schliemann ὅστις ὑπὸ θείου ἐμφορούμενος ζήλου, ὅπως ἀνακαλύψῃ τι διαφωτίζον τὰ τῆς Ὀμηρικῆς γεωγραφίας, ἦλθεν εἰς Ἰθάκην καὶ ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐπὶ τοῦ νοτίου μέρους τῆς νήσου, ὅπου ἡ παράδοσις τοποθετεῖ τὸ Ὀμηρικὸν ἄστυ, αἰτινες ὅμως ἀνασκαφαὶ μὴ συνεχισθεῖσαι καὶ μὴ γενόμεναι συστηματικῶς δὲν ἔφερον τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, πλὴν δὲ καὶ τοῦ Ἄγγλου Guitera, τοῦ ἀνασκάψαντος ἐν ἔτεσι 1811—14 τὸ πολυάνδριον τῆς ἀρχαίας Ἰθάκης καὶ ἀνακαλύψαντος πλεῖστα ὅσα πλούσια εὐρήματα, τὰ ὅποια ὅμως ἀρχαιοκαπηλικῶς (ὡς ὁ ἴδιος Γουιτέρης ἀφελέστατα ὁμολογεῖ) (ὄρα: Guitera, Notice sur les fouilles faites dans l'île d'Ithaque ἐν τόμῳ Ζ' τοῦ Bulletin des sciences historiques Paris) ἠφάνισθησαν καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην ἀπώλοντο—πλὴν, λέγω, τῶν δύο τούτων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐνεπνέετο ὑπὸ ἀκράτου καὶ ἀγνοῦ πρὸς τὴν ἀρχαιολογίαν ἐνθουσιασμοῦ, ὁ δὲ δεύτερος χάριν συμφέροντος ὑλικοῦ διέπραξε τὴν ἱεροσυλίαν ταύτην, οὐδεὶς ἄλλος ἐνήργησέ ποτε ἐπὶ τῆς Ἰθάκης ἀνασκαφὰς, ἵνα πιστοποιηθῇ καὶ διὰ τούτων ἡ ταυτότης τῆς νῦν Ἰθάκης πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν καὶ λυθῇ ὀριστικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο. Διὰ τοῦτο λίαν εὐχαρίστως ἠκούσθη παρὰ τε τῶν Ἰθακησίων καὶ παρὰ παντὸς ἐνδιαφερομένου διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν ἢ εἰς Ἰθάκην μετὰ βασίς τοῦ κ. Δαῖρπφελδ, διότι πάντες ἐπίστευον ὅτι ὁ Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, ὁ συνδέσας τὸ ὄνομα αὐτοῦ πρὸς τόσας ἄλλας ἀξιολόγους ἐρεῦνας, καὶ ἀνακαλύψας ἀρχαιολογικά, ὅσα

ἔβλεπεν ἐπὶ τέλους καὶ τὸ ἄλυτον τῆς Ὀμηρικῆς Γεωγραφίας ζήτημα.

Δυστυχῶς ἢ ἐκ τῆς ἀνγκνῶσεως τῆς Ὀδυσσεΐας σχηματισθεῖσα ἐκ τῶν προτέρων πεποιθήσεις εἰς τὸν κ. Dörpfeld ὅτι ἡ νῦν Ἰθάκη πόρρω ἀπέχει τῆς πραγματικῆς, ἢ Λευκάς δὲ τὸν ἀντικτῶν φαίνεται ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν, ἐγένετο αἰτία ὥστε ὁ κ. Δαῖρπφελδ μετὰ ὀλιγοήμερον ἐν τῇ Ἰθάκῃ διαμονὴν καὶ ἀναξίως λόγου ἀνασκαφὰς νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς Ἀθήνας, θεωρῶν ἄσκοπον τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν ἀνασκαφῶν ἐν Ἰθάκῃ, ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸ ἀρχαιολογικὸν Γερμανικὸν Ἰνστιτούτον ἀνακοινώσῃ αὐτοῦ νὰ ὑποβάλλῃ ὡς συμπέρασμα τῶν ἐρευνῶν του πράγματα μεγίστην εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν κόσμον ἐμποιήσαντα κατὰ πληξιν.

Οὕτω κατὰ τὰς ιδέας τοῦ κ. Dörpfeld Ἰθάκη τοῦ Ὀμήρου εἶνε ἡ νῦν καλουμένη Λευκάς, ἢ σημερινὴ Ἰθάκη εἶνε ἡ τῆς Ὀδυσσεΐας Σάμνη, ἢ δὲ Κεφαλληνία τὸ Ὀμηρικὸν Δουλίχιον.

Τὰς ιδέας του ταύτας ἀνέπτυξεν ὁ κ. Δαῖρπφελδ καὶ ἐν διαλέξει, ἣν τὸν παρελθόντα Ἰκνουάριον ἐποιήσατο ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις φιλολογικῷ Συλλόγῳ «Παρνασσῶ».

Ἄς ἴδωμεν κατὰ πόσον τὰ ἐπιχειρήματα, ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ θεωρία αὕτη, ἔχουσιν ὡς βάσιν τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ κατὰ πόσον συμφωνοῦσι πρὸς τὸν Ὀμηρον καὶ τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συγγραφέων μαρτυρίας.

* *

Τὸ πρῶτιστον τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ κ. Δαῖρπφελδ εἶνε φυσικώτατα τὸ πασίγνωστον πλέον ἐκεῖνο χωρίον τῆς Ὀδυσσεΐας, ἢ πέτρα ἐκεῖνη τοῦ σκανδάλου, ἢ χρησιμεύσασα ὡς τὸ σπουδαιότερον ἐπιχείρημα εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους πάσης ἐποχῆς τοὺς ἀνοουμένους τὴν ταυτότητα τῆς νῦν καὶ τῆς Ὀμηρικῆς Ἰθάκης, τὸ χωρίον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἰθάκης.

Ὁ Ὀδυσσεὺς γνωρίζων ἑαυτὸν τῷ Ἀλκινόῳ βασιλεῖ τῶν Φαιάκων, λέγει πῶθεν κατὰγεται καὶ περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν πατρίδα αὐτοῦ :

»Ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδῆελον· ἐν δ' ὄρος αὐτῆ
Νῆριτον εἰνοσίφυλλον ἀριπρεπέε· ἀμφὶ δὲ νῆσοι
πολλαὶ ναιετάουσι μάλα σχεδὸν ἀλλήλησιν,
Δουλίχιόν τε Σάμην τε καὶ ὑλήεσσα Ζάκυνθος·
αὐτὴ δὲ χθαμαλὴ πανυπερτάτη εἰν ἄλι κεῖται
πρὸς ζόφον, αἱ δὲ τ' ἀνευθε πρὸς ἠὼ τ' ἠέλιόν τε.» (1).

Ὡς ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καταφαίνεται, ὁ ποιητὴς ποιεῖται μνείαν τριῶν νήσων, τοῦ Δουλιχίου, τῆς Σάμης καὶ τῆς Ζακύνθου κειμένων περὶ τῆς Ἰθάκης· ἐκ τούτου καὶ μόνον δύναται τις ἀσφαλῶς ν' ἀποφανθῆ, ὅτι εἶνε παντάπασι ἀδύνατον νὰ λέγωνται ταῦτα περὶ τῆς νῦν Λευκάδος, περὶ τῆς ὁποίας οὐδεμίαν ὑπάρχει νῆσος. Οἱ ὑπέρμαχοι τῆς θεωρίας τοῦ κ. Δαίρπελδ κατανοοῦντες ὅποσον σπουδαία εἶνε ἡ τοποθέτησις τῶν λέξεων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ ἰδίᾳ δὲ τῆς ἀμφί, προσπαθοῦσιν ἐν τῇ βεδικασμένῃ, ἣν εἰς τὸ χωρίον δίδουσιν ἐρμηνείαν (ἴδε περιοδικὸν Ἀρμονίαν, Τον τεύχος Ἰουλίου 1900) ν' ἀποδώσωσιν εἰς τό, ἀμφί, τὴν σημασίαν τοῦ πλησίου, τὸ ὅποσον ὅμως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται, διότι ὁ ἐπόμενος στίχος, αἱ δὲ τ' ἀνευθε πρὸς ἠὼ τ' ἠέλιόν τε εἰς ὅλως ἐναντίον ἄγει συμπέρασμα.

Πῶς εἶνε δυνατόν, ἀφ' οὗ αἱ νῆσοι κεῖνται πλησίον τῆς Ἰθάκης, μετὰ ταῦτα νὰ προστίθῃται ὅτι κεῖνται μακρὰν (ἀνευθε) ;

Πῶς συμβιβάζονται τὸ πλησίον καὶ τὸ μακρὰν; Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξῆς χωρίον ἠδύνατό τις νὰ ἐπικαλεσθῆ, ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι διὰ τοῦ ἀμφί δηλοῦται τὸ περὶ καὶ ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶχε πάντοτε ὑπ' ὄψει του νῆσον περιστοιχιζομένην ὑφ' ἐτέρων. Ἐν τῷ Β' τῆς Ὀδυσσ. στίχ. 65 ὁμιλῶν ὁ Τηλέμαχος περὶ τῶν ἀτασθαλιῶν τῶν μνηστήρων καὶ ἐν τῇ δικαίᾳ αὐτοῦ κατ' αὐτῶν ἀγανακτῆσει ἐκφράζων παράπονα καὶ ἐκτοξεύων ὕβρεις λέγει

(1). Ὀδυσ. I 24 κ. ε.

πρὸς τοὺς ἄλλοις ἀπειθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀθροισθέντας Ἰθακήσιους τοὺς ἀνεχομένους τὰ ὑπὸ τῶν μνηστήρων διαπρακτόμενα ὄργια.

«ἄλλους τ' αἰδέσθητε περικτίονας ἀνθρώπους,
οἱ περιναιετάουσι.

Ἡ πασίδηλος σημασία τῆς περὶ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς λέξεσι περικτίονες καὶ περιναιετάουσιν οὐδὲν ἄλλο ἐπιτρέπει νὰ νοήσωμεν ἢ τὸ περὶξ· ἄρα περὶξ τῆς Ἰθάκης ἦσαν ἄνθρωποι, περὶοικοὶ· καὶ τὸ τοιοῦτον ἄριστα συμφωνεῖ πρὸς τὴν σημερινὴν Ἰθάκην, οὐδαμῶς δὲ πρὸς τὴν Λευκάδα.

Δὲν εἶνε ὅμως τοῦτο μόνον ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος πολυθρῦλῳ χωρίῳ, τὸ ὅποσον ἀποδεικνύει ἀβάσιμον τὴν θεωρίαν ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν δύο νήσων, τοῦ Δουλιχίου καὶ τῆς Σάμης ἐσφαλμένη ὑπὸ τοῦ κ. Dörpfeld τοποθέτησις.

Ἡ κατ' Ὅμηρον παιπαλόεσσα Σάμος οὐδεμίαν ἄλλη ἐκ τῶν νήσων δύναται νὰ εἶνε ἐκτὸς τῆς Κεφαλληνίας, ἰδίᾳ δὲ πρέπει ν' ἀποδοθῆ τὸ ὄνομα εἰς τὸν ὄρεινόν τῆς νήσου κορμόν, τὸ ἀνκτολικὸν τούτέστι μέρος, εἰς τὸ ὅποσον διετηρήθη καὶ ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἀλλὰ τὸ Ὀμηρικὸν Δουλίχιον ;

Οἱ ἀρχαιότεροι τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἐρμηνευτῶν ὁ Ἑλλάνικος καὶ ὁ Ἄνδρων θεωροῦσι τὴν Κεφαλληνίαν ὡς τὸ Δουλίχιον τοῦ Ὀμήρου, ὁ δὲ Φερεκύδης καὶ Πausanίας τὸ ἰδιαιτερον αὐτῆς τμήμα τὴν Παλικὴν χερσόνησον, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς ἀθουπαρξίαις τῆς χερσονήσου ταύτης. Ὁ Στράβων λέγει :

«Παλεῖς Δουλίχιον ὑφ' Ὀμήρου λέγονται, ὡς γράφει Φερεκύδης» (1).

Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει Δουλίχιον, πόλιν Κεφαλληνίας.

Ὁ δὲ Pausanias ἐν τῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα περιηγήσει αὐτοῦ, ἀναφέρει ὅτι εἶδεν ἐν Ἄλτοις τῆς Ὀλυμπίας ἀνδριάντα τοῦ Τιμοπτόλεως Ἐλείου, ὃν ἀνήγειρον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ οἱ Παλεῖς, ποτὲ Δουλίχιοι θεωρούμενοι ὡς Ἐπειοὶ τὸ γένος καὶ μεταναστᾶται τῆς Ἡλίδος (2).

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ

Τὴν γνώμην ταύτην κρατύνει τὰ μέγιστα τὸ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι ἐθεώρουν τὸν ἰσθμὸν τὸν συνδέοντα τὴν Παλικὴν χερσόνησον πρὸς τὸ λοιπὸν μέρος τῆς Κεφαλληνίας στενωτέρον ἢ ὅσον πρᾶγματι εἶνε, ἐπίστευον δὲ ὅτι ἐνίοτε τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ὑπερέκλυζον ὅπως αὐτὸν καθιστῶντα τὴν Παλικὴν νῆσον, ὡς καὶ ὁ Στράβων ἀναφέρει :

«Καθ' ὃ δὲ στενωτάτη ἐστὶν ἡ νῆσος ταπεινὸν ἰσθμὸν ποιεῖ, ὥσθ' ὑπερκλύζεσθαι πολλάκις ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν» (1).

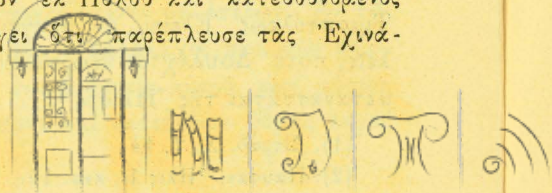
Ὁ Στράβων ὅμως ἀπορρίπτων τὰς ἰδέας τῶν γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν, ὧν ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ἐπιμένει ὅτι τὸ Δουλίχιον ἦτο μίξ τῶν Ἐχινάδων στηριζόμενος πρὸ πάντων εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῆς Ἰλιάδος, ἐν ᾧ συγκαταριθμεῖται τὸ Δουλίχιον μετὰ τῶν Ἐχινάδων ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν νεῶν :

«Οἱ δ' ἐκ Δουλιχίου Ἐχινάων θ' ἱεράων νήσων, αἱ ναίουσι πέτρην ἄλδος Ἥλιδος ἅντα» (2).

Ὁ κατάλογος ὅμως οὗτος τῶν νεῶν ἀποδεικνύεται σήμερον ὅτι εἶνε μεταγενεστέρα προσθήκη, ἢ δ' ἐπιμονὴ τοῦ Στράβωνος δὲν φαίνεται δικαία.

Ἐκτὸς τούτου τὸ Δουλίχιον περιγράφεται ὡς πολύπυρον καὶ ποιῆεν μνηστῆρες δὲ πεντήκοντα δύο ἦλθον ἐξ αὐτοῦ εἰς Ἰθάκην διὰ τὴν Πηνελόπην. Τῶν Ἐχινάδων οὐδεμίαν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν. Ἰσως ὁ Στράβων ἠπατήθη καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος, ὅπερ—ὡς γράφει—ἔφερεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του μίξ τῶν Ἐχινάδων, καλουμένη Δολίχα· τὸ τοιοῦτον ὅμως ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐδεμίαν ἔχει σπουδαιότητα· μήπως καὶ κατὰ τὰ ἀνακτολικά παράλια τῆς Ἐρίσου ἐν Κεφαλληνίᾳ δὲν καλεῖται λιμὴν τις ἔτι καὶ νῦν Δολίχα ; Ἄν ἄλλως τε τὸ Δουλίχιον ἦτο μίξ τῶν Ἐχινάδων δὲν θ' ἀνέφερεν αὐτὴν ὁ Ὅμηρος· περιγράφων τὸ δρομολόγιον, ὅπερ ἠκολούθησεν ὁ Τηλέμαχος ἐπιστρέφων ἐκ Πύλου καὶ κκτευθυνόμενος εἰς Ἰθάκην, ἀφοῦ ῥητῶς λέγει ὅτι παρέπλευσε τὰς Ἐχινάδας ; (3)

- (1). Στράβ. X, 2, 14.
- (2). Ἰλιάδ. B, 625.
- (3). Ὀδυσσ. O, 299.

Πιθανὸν λοιπὸν φαίνεται ὅτι ἡ γνώμη τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν ὅτι Δουλίχιον ἦτο ἡ Παλικὴ χερσόνησος, ἦν παραδέχονται καὶ οἱ περισσώτεροι τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων καὶ σχολιαστῶν τοῦ Ὀμήρου, εἶνε ἡ ὀρθότερα.

Ἐὰν ἡ μακρυρία τοῦ Στράβωνος, ὅτι πολλάκις ὁ ἰσθμὸς ὑπερκλύζεται, εἶνε ἀληθής, τότε ἡ ἀνωτέρω ὑπόθεσις τὰ μέγιστα κρατύνεται. Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν εἶνε ἀληθής, δυνάμεθα πάλιν κάλλιστα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Ὅμηρος τὴν Κεφαλληνίαν ἐφαντάσθη διηρημένην εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ ἀνακτολικώτερον καὶ πρὸς τὴν Ἰθάκην ἐστραχυμένον ὠνόμασε Σάμυν, τὸ δὲ δυτικώτερον Δουλίχιον.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Στράβωνος, ἣν παραδέχονται καὶ εὐάριθμοί τινες ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, δὲν εἶνε καὶ καθ' ὅλοκληρίαν ἀπορρίψιμος. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν, Στράβων (1), Ἡρόδοτος (2), Θουκυδίδης (3), Παισακίας (4), Πλίνιος (5), ἀναφέρουσιν ὅτι πολλὰ νῆσοι κείμεναι περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελῷου διὰ τῶν προσχώσεων αὐτοῦ ἐξηπειρώθησαν. Τίς οἶδε μήπως ἔκειτο ἐκεῖ μεγάλη τις νῆσος ὑποστᾶσα κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Ὅμηρον χρόνους τὴν τύχην ταύτην;

Ὅπως δὴποτε εἶτε τὴν πρώτην ὑπόθεσιν παραδεχθῶμεν, ἢ τις εἶνε κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν καὶ δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, ἢ πιθανωτέρη, εἶτε τὴν δευτέραν, τὴν τοῦ Στράβωνος, ἐξηγεῖται κάλλιστα ἡ ὑπαρξίς τῶν τριῶν νήσων, Δουλιχίου, Σάμης καὶ Ζακύνθου πέριξ τῆς νῦν Ἰθάκης κειμένων.

Καὶ τὸ ἐπόμενον ὅμως, τὸ ὅτι μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Σάμης ἀναφέρεται πορθμὸς, ἐν ᾧ οἱ μνηστῆρες ἐνήδρευον τὸν ἐκ τῆς Πύλου ἐπανερχόμενον Τηλέμαχον, συνηγορεῖ τὰ μέγιστα ὑπὲρ τῆς ταυτότητος τῆς νήσου καὶ παραδοχῆς ὡς Σάμης τῆς νῦν Κεφαλληνίας.

(1). Στράβ. I σελ. 315.

(2). Ἡρόδοτ. B, 10.

(3). Θουκυδ. B, 102.

(4). Παισακ. Ἀρχαῖο. ΚΑ.

(5). Πλίνιος. Nat. Δ'. 2.

«Ἄλλ' ἄγε μοι δότε νῆα θοὴν καὶ εἰκοσ' ἑταίρους,
ὄφρα μιν αὐτὸν ἰόντα λοχίσομαι ἠδὲ φυλάξω
ἐν πορθμῷ Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης (1)

Καὶ ἐν Ο 29.

«Μνηστήρων σ' ἐπιτιδὲς ἀριστῆες λοχόωσιν
ἐν πορθμῷ Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης.

Τῷ ὄντι ὁ τοιοῦτος πορθμὸς ὑπάρχει μεταξὺ τῶν σημερινῶν νήσων Κεφαλληνίας καὶ Ἰθάκης, ἱκανῆς μάλιστα ἐκτάσεως, μεταξὺ ἡμῶς Λευκάδος καὶ Ἰθάκης, εἶνε δυνατὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὡς πορθμὸν τὸ μεσολαβοῦν ἐκεῖνο τῆς θαλάσσης διάστημα;

Ἄξιζ προσέτι μνείας καὶ ἡ ἐν τῇ Αἰνειάδι ὑπὸ τοῦ Λατίνου ποιητοῦ Οὐῆργιλίου γραφικωτάτη περιγραφή τῶν τύπων. Ὁ Αἰνεΐας ἐν τῇ πρὸς τὴν βασίλισσαν τῆς Καρχηδόνος Διδῶ ἀφηγήσει τῶν περιπλανήσεών του ὡς ἐξῆς περιγράφει τὴν σειρὰν τῶν νήσων, καθ' ἣν αὐταὶ ἐνεφανίσθησαν αὐτῷ ἐκ Στροφάδων πλέοντι:

«Iam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthus,
Dulichiumque, Sameque et Neritos ardua saxis,
Effugimus scopulos Ithacae, Laertia regna
Et terram altricem saevi execramur Ulyssis,
Mox et Leucatae nimbose cacumina montis (2).

Οἱ δύο δ' ἐπόμενοι στίχοι τοῦ χωρίου:

«Αὐτὴ δὲ χθαμαλὴ πανυπερτάτη εἰν ἀλλί κείται
πρὸς ζόφον, αἰ δὲ τ' ἀνευθε πρὸς ἠὲ τ' ἠέλιόν τε.

πολλὰς παρέσχον δυσκολίας εἰς ὄλους τοὺς σχολιαστάς, ἀρχαίους τε καὶ νεωτέρους.

Οἱ πλεῖστοι φρονοῦντες, ὅτι ὁ ποιητὴς διὰ τῶν λέξεων ἠὲ καὶ ζόφος δηλοῖ μόνον τὴν ἀνατολὴν καὶ δύσιν μὴ προσέχων εἰς τὸν Βορρᾶν καὶ Νότον, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξεύρωσιν ἐρμηνεῖαν ἀνταποκρινομένην εἰς τὴν γεωγραφικὴν τῆς νῦν Ἰθάκης καὶ τῶν πέριξ νήσων θέσιν. Τοῦτο πραπίστως ἔδωκεν ἀφορμὴν

(1). Ὁδυσσ. Δ. 669 κ. ἐξ.

(2). Βιργίλ. Αἰνειάδ. Γ, 270.

εἰς ἄλλους μὲν νὰ κηρύξωσι τὸ χωρίον ὡς locus desperatus, εἰς ἄλλους δὲ νὰ ἐξοβελίσωσι τοὺς ἀνωτέρω στίχους ὡς παρεισάκτους. Ὁ διορθικὸς Στράβων πρῶτος παρετήρησεν, ὅτι δὲν προκύπτει οὔτε ἐκ τοῦ Ὀμήρου, οὔτε ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἢ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐπικρατοῦσα αὕτη γνώμη τῆς διὰ τῶν λέξεων ζόφος καὶ ἠὲ ἐκφράσεως τῆς ἀνατολῆς μόνον καὶ δύσεως· ἐν τῇ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἱκανοποιητικῆ ἐρμηνείᾳ του (1) μετὰ τῶν ἀπὸ ἐπιστημονικωτέρως ἀπόψεως ὠραίων παρατηρήσεών του περὶ τῆς ἐξαλλάξεως τῶν οὐρανίων σημείων, ποιεῖ μνείαν τῶν ἐπομένων ἐκ τοῦ Ὀμήρου εἰλημένων χωρίων, ἐξ ὧν ἔχομεν ἰσχυροὺς λόγους νὰ πιστεύωμεν τὴν διὰ τῆς λέξεως ἠὲς δήλωσιν καὶ τοῦ νοτίου μέρους, διὰ δὲ τῆς λέξεως ζόφος καὶ τοῦ βορείου.

«εἴτ' ἐπὶ δεξι' ἴωσι, πρὸς ἠὲ τ' ἠέλιόν τε
εἴτ' ἐπ' ἀριστερὰ τοίγε, ποτὶ ζόφον ἠερόεντα» (2)

καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τοῖς δε

«ὦ φίλοι, οὐ γὰρ τ' ἴδομεν ὄππ ζόφος οὐδ' ὄππ ἠὲς,
οὐδ' ὄππ ἠέλιος φασσίμβροτος εἶδ' ὑπὸ γαῖαν
οὐδ' ὄππ ἀνεῖται» (3).

Διὰ τῶν ζόφος καὶ ἠὲς ὁ ποιητὴς προφανῶς ὑπονοεῖ τὸν Βορρᾶν καὶ Νότον, διὰ δὲ τῶν εἰς ὑπὸ γαῖαν καὶ ὄππ ἀνεῖται τὴν δύσιν καὶ ἀνατολὴν· ὁμοίως καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου χωρίου τὸ αὐτὸ ἐξάγεται, ὅντος γνωστοῦ, ὅτι καὶ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι οἶον ὁ Ἐμπεδοκλῆς διὰ τῶν ἐπὶ δεξιὰ καὶ ἐπ' ἀριστερὰ ἐσήμαινον τὸν Νότον καὶ Βορρᾶν.

Τὴν διὰ τοῦ πρὸς ἠὲ τ' ἠέλιόν τε δήλωσιν τοῦ Νότου ὑποστηρίζουσι καὶ οἱ δύο δραματικοὶ ποιηταὶ Αἰσχύλος καὶ Εὐριπίδης.

Καὶ ὁ μὲν Αἰσχύλος ἐν Προμηθεὶ τῷ λυομένῳ λέγει οὕτω:

«φοινικόπεδον τ' ἐρυθρᾶς ἱερὸν χεῦμα θαλάσσης,
χαλκοκέραυνόν τε παρ' ὠκεανῷ
λίμναν παντοτρόφων Αἰθιοπίων,

ΙΑΚΩΒΑΤΕΛΕΙΟΣ

**ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΒΥΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ἈΘΗΝΩΝ**

βιβλ. X. κεφαλ. Β' ἔδαφ. 126· 455.

(3) Ὁδυσσ. Κ, 490 κ. ἐ.

ἴν' ὁ παντόπτας Ἥλιος αἰεὶ
χρῶ τ' ἀθάνατον κάματον θ' ἵππων
θερμαῖς ὕδατος μαλακοῦ προχοαῖς ἀναπαύει.»

Ὁ δ' Εὐρυπίδης ἐπὶ τῷ Φαέθοντι τὴν Κλυμένην δοθῆ-
ναι φησί.

«Μέροπι τῆσδ' ἀνακτι γῆς,
ἦν ἐκ τεθρίππων ἀρμάτων πρώτην χθόνα
Ἥλιος ἀνίσχων χρυσέα βάλλει φλογί,
καλοῦσι δ' αὐτὴν γείτονες μελάμβροτοι
Ἔω φαεννάς Ἥλιου θ' ἵπποστάσεις.»

Ὁ μὲν Αἰσχύλος ὁμιλῶν περὶ τῶν Αἰθιοπίων παρὰ τοῖς
ὁποίοις ὁ ἥλιος ἐπεράτου τὴν τροχίαν του, ἐννοεῖ τοὺς Νοτι-
ωτέρους καὶ δυτικωτέρους συγχρόνως τῶν λαῶν, ὁ δὲ Εὐρυ-
πίδης τοποθετῶν τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μέρου εἰς τὴν χώραν,
ἣν ὁ ἥλιος τὸ πρῶτον φωτίζει ἐννοεῖ τὸ νοτιώτερον καὶ ἀνα-
τολικώτερον τῆς Αἰθιοπίας μέρος. Καὶ ὁ Κυμαῖος ὡσαύτως
ἱστοριογράφος Ἐφορος τὴν αὐτὴν δοξασίαν δοξάζει ὡς γνωστῶν
καὶ διακεκριμένων ὄντων τῶν σημείων Βορρᾶ καὶ Νότου (1).

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ πανυπερτάτη πρὸς ζόφον,
ἐξηγεῖται διὰ τοῦ ἐσχάτη πκσῶν πρὸς Βορρᾶν βορειοτάτη
τουτέστιν, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τοῦ δυτικωτάτη, ὡς ἤθελεν ἐρμη-
νεύσει τις ἐρειδόμενος ἐπὶ τῇ πρὸς τῷ βορρᾶ σημασίᾳ τοῦ ζό-
φου καὶ δύσις· ὑπὸ τὴν ἀντίληψιν νήσου τινὸς ὡς βορειοτά-
της δύνκνται κάλλιστα νὰ ὑπάρχωσι πέριξ αὐτῆς καὶ ἄλλαι,
ὡς δυτικωτάτης ὅμως ἀδύνκτον.

Ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει εἶνε δυνκτὸν νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι
ὁ ποιητὴς ἐτοποθέτει τὴν Ἰθάκην εἰς τὰ ὅρια τοῦ τότε γνω-
στοῦ κόσμου, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἐφαντάζετο αὐτὴν περιστοιχίζο-
μένην ὑφ' ἄλλων νήσων.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐφαρμόζονται ἀκριβῶς μὲ τὴν σημερι-
νὴν μόνον Ἰθάκην· ἡ τοπογραφικὴ θέσις αὐτῆς εἶνε τοιαύτη,
ὥστε ἐν ᾧ τυγχάνει ἡ βορειοτέρα τοῦ Δουλιχίου, Σάμης, Ζα-
κύνθου καὶ Ἐχινάδων νὰ ἔχῃ πέριξ αὐτῆς τὰς εἰρημένας νή-
σους. Ὅτι ἡ Ἰθάκη εὐρίσκειται εἰς τὸ βορραῖον ἄκρον τοῦ συμ-

(1). Στράβ. βιβλ. I, κεφ. Β' ἔδαφ. 28, σελ. 34.

πλέγματος, ὅπερ σχηματίζουσιν αἱ ἄλλαι νῆσοι καταφάνεται
ἰδίᾳ εἰς τὸν ἐκ νότου πρὸς τὰς νήσους πλέοντα, ἐπειδὴ ἡ νο-
τιανκτολικὴ τῆς Κεφαλληνίας ἄκρη κεῖται περίπου 30 χιλιο-
μετρα νοτιώτερον τῆς νοτίας ἄκρας τῆς Ἰθάκης.

Αἱ πολλαὶ νῆσοι, ὧν προηγουμένως ἐμνήσθη ὁ ποιητὴς (καὶ
εἰς αὐς ἀναφέρεται τὸ αἰ δὲ τ' ἀνευθε πρὸς ἠῶ τ' ἠέλιόν τε)
κεῖται πρὸς νότον πλησιέστατα ἀλλήλων, (ἰδίως τὸ Δουλί-
χιον καὶ ἡ Σάμη ὡς χωριζόμεναι δι' ἰσμοῦ τὸ πάλαι ὑπερκλυ-
ζομένου ὑπὸ τοῦ ὕδατος) ἡ δὲ Ἰθάκη δὲν ἀπέχει πολὺ αὐ-
τῶν, ὡς ἐκ τοῦ μεταξὺ Σάμης καὶ Ἰθάκης πορθμοῦ τοῦ σφφέ-
στατα δις ἀναφερομένου.

Καὶ ἐτέραν ὅμως ἐρμηνεῖαν εἰς τὸ πανυπερτάτη πρὸς ζό-
φον δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν, τὴν ἐξῆς· ὀρμώμενοι ἐκ τῆς εἰς
τοὺς ἀρχαίους γεωγράφους μορφωθείσης γνώμης, ὅτι ἡ σήμε-
ρον Ἰθάκη ἦτο νήσος λίαν ὑψηλή, νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸ πα-
νυπερτάτη διὰ τοῦ πανυψίστη. Ὁ μὲν Ἐρέσιος Ἀρτεμίδω-
ρος ἐν Κεφαλ. Δ'. τοῦ Νυμφαίου Ἄντρου παρὰ Πορφυρίῳ λέ-
γει ταῦτα :

Τῆς δὲ Κεφαλληνίας ἀπὸ Πανόρμου λιμένος πρὸς ἀνατολὴν
δώδεκα στάδια, νῆσος ἐστὶν Ἰθάκη σταδίων ὀγδοήκοντα πέντε
σπενὴ καὶ μετ' ἑωρος.

Ὁ δὲ Δικαίαρχος ἐν Βίβλ. Ἑλλάδος Στίχ. 50—52

»Ἰθάκη σταδίων (ὡς) ὀγδοήκοντα, σπενή,

ὑψος δ' ἔχουσα.»

Τὸ ζόφος ἐρμηνευτέον νῦν διὰ τοῦ πρὸς Βορρᾶν ἢ καὶ δυσ-
μᾶς ἀπλῶς (ἐν σχέσει πρὸς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα), διότι ὡς
καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται τὴν λέξιν ζό-
φος μὲ διττὴν σημασίαν τοῦ Βορρᾶς ἢ δύσις, τὸ δὲ πρὸς ἠῶ
τ' ἠέλεον τε ἀντὶ τοῦ νότου ἢ ἀνατολῆς. Τὸ τοιοῦτον οὐδό-
λως παράδοξον· δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι πρόκειται περὶ
ἔπους, ὁ δὲ ποιητὴς ποιητικῆ ἀνάγκῃ ἀγόμενος καὶ ποιητικῆ
ἀδείᾳ χρώμενος πολλὰ πολλάκις χάριν τοῦ μέτρου μεταβάλ-
λει. Ἀντὶ τοῦ ὅτι ἠέλιος φαεσίμβροτος εἶσ' ὑπὸ γαῖαν
καὶ ὅτι ἀνεῖται ἐπὶ ζόφου καὶ ἠῶς τ' ἠέλιός τε ἦσαν ἀρ-
μοδιώτερον διὰ τοῦ μέτρου λέξεις.

Τὸ χρομακλή ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἐρμηνείᾳ ἐρμηνευτέον ὡς κοι-
νῶς διὰ τοῦ χαμυλῆ ὅτε βεβλίως ὁ ποιητὴς ἔκρινε τὴν Ἰ-
θάκην ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἔσχε πόρρωθεν ἰδὼν ἐξ ὑψηλῆς
τοποθεσίας, ὅπως καὶ ἐκ τοῦ ἐπομένου χωρίου δηλοῦται· (ὄρα
καὶ Στράβ. βιβλ. Α κερ. Α ἐδκφ. 20 σελ. 12).

«εἶδον γὰρ σκοπιὴν ἐς παιπαλόεσσαν ἀνελθὼν
νῆσον τὴν περὶ πόντος ἀπειρίτος ἐστεφάνωται
αὐτὴ δὲ χθαμαλὴ κεῖται». . . . (1)

Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἐρμηνείᾳ ἐπειδὴ ἀντίκειται εἰς τὸ πρ-
νοψίστη ἐρμηνευτέον διὰ τοῦ τῇ ἡπειρῶ πρόσχωρος ὡς ὁ
Στράβων ἠρμήνευσεν· δυνάμεθα δὲ συνδέοντες τὴν ἔννοιαν τοῦ
πανυπερτάτη μετὰ τοῦ ἡπειρῶ πρόσχωρος, νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ
ἀσύνδετον χθαμαλὴ πανυπερτάτη διὰ τοῦ ὑπὲρ πάσας τὰς
ἄλλας πλυσίον τῆς ἡπειροῦ.

Τ' ἀνωτέρω συγκεφαλαιωθέντες ἐρμηνεύομεν τὸ χωρίον ἕπαν
ὡς ἐξῆς :

«Οἰκῶ τὴν εὐδυλον Ἰθάκην. ἔνθα ὑψοῦται ὄρος τὸ μεγαλο-
πρεπὲς κατάφθου Νήριον· περὶξ δ' αὐτῆς ὑπάρχουσι πολλοαὶ
νῆσοι πλυσίεστατα ἀλλήλαις, τὸ δουλίχιον ἢ Σάμπη καὶ ἡ δα-
σώδης Ζάκυνθος. Αὐτὴ μὲν (οὔσα) πανυψίστη κεῖται πλυσίον
τῆς (ἔναντι) ἡπειροῦ πρὸς Βορρᾶν ἢ καὶ πρὸς δυσμᾶς, αἱ δὲ
πολλοαὶ νῆσοι πορρωτέρω (τῆς ἡπειροῦ) πρὸς νότον ἢ ἀνα-
τολάς.

Καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Δαῖρπελδ, ὅτι ἡ Λευκὰς ἐθεω-
ρεῖτο δυτικωτάτη, δύνεται μὲν νὰ ᾗ ἀληθὴς, οὐδόλως ὁ-
μως ὑπὲρ τῆς γνώμης του συνηγορεῖ, καθ' ὅσον ἐν τοιαύτῃ
περιπτώσει ἡ Λευκὰς πέτρα, ἣν ὁ ποιητὴς ἀναφέρει, προσ-
διορίζων αὐτὴν ὡς τὸ τελευταῖον σημεῖον τοῦ τότε γνωστοῦ
κόσμου πρὸς τὴν δύσιν τοῦ Ἥλιου καὶ τὸν Ἄδην, ἀναγκ-
καίως πρέπει νὰ εὐρίσκηται ἐπ' αὐτῆς, ἀλλὰ τότε δὲν συμβι-
βάζονται οὐδόλως τὰ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λεγόμενα, ὅτι δηλαδὴ
αἱ ψυχαὶ τῶν μνηστήρων, ἀφ' οὗ ἐξῆλθον τῆς Ἰθάκης (Λευκά-
δος), διήλθον διὰ τῆς Λευκάδος πέτρας. Κατ' ἀνάγκην ἡ
Λευκὰς πέτρα πρέπει νὰ κεῖται ἐπὶ χώρας δυτικωτέρας

(1). Ὀδυσσ. Κ. 195.

τῆς Ἰθάκης (ἐκτὸς αὐτῆς), ἐν ᾧ νῦν, ὅτε παραδεχόμεθα τὴν
Λευκάδα ὡς Ἰθάκην, εὐρίσκηται ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς Ἰθά-
κης. Ἄλλως τε, ἂν ἡ Λευκὰς πέτρα ἔκειτο ἐπὶ τῆς Ἰθάκης,
ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ γίνηται μείζων αὐτῆς ἀλλαχοῦ τῆς Ὀδυσ-
σειας, ἐν τῇ ὁποίᾳ πάντα τὰ ἀξιόλογα τῆς Ἰθάκης μέρη ἀνα-
φέρονται; Ἀφοῦ γίνεται λόγος περὶ τῆς Κόρυκος πέτρας
καὶ ἐτέρων ἡσσονος σπουδαιότητος τοποθεσιῶν, διατί ν' ἀπο-
σιωπᾶται ἡ δισημηιωτάτη ἕνεκα τῶν ἐπικρατουσῶν κατὰ τὴν
ἀπωτάτην ἐκείνην ἀρχαιότητα θρησκευτικῶν προλήψεων, Λευ-
κὰς πέτρα; Ὀρισμένως λοιπὸν ἡ Λευκὰς πέτρα ἔκειτο ἐκτὸς
τῆς Ἰθάκης, ἐπὶ χώρας δυτικωτέρας αὐτῆς ἐπὶ τῆς σήμερον
τούτέστι Λευκάδος, ἐφ' ἧς ἀπὸ τῶν παλαιότατων χρόνων ἐτοπο-
θετεῖτο (1). Ἀλλὰ πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης ὅτι ἡ Ἰθάκη
δὲν ἐθεωρεῖτο ἡ δυτικωτέρα νῆσος καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι
ἡ ἐξήγησις, ἣν ὁ Στράβων δίδει εἰς τὸ χωρίον εἶνε ἡ λογικω-
τέρη, ἰδίᾳ δ' εἰς τὰς λέξεις πανυπερτάτη πρὸς ζόφον ἀνα-
φέρομεν καὶ τὸ ἐξῆς χωρίον τῆς Ὀδυσσειας, τὸ ὁποῖον καθ'
ἡμᾶς ἐνέχει σπουδαιότητα οὐ μικράν. Ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπε-
βιβάζθη εἰς Ἰθάκην καὶ δὲν ἀνεγνώρισε τὴν πατρίδα του, ἠρώ-
τησε τὴν ὑπὸ μορφήν ποιμένος ἐμφανισθεῖσιν Ἀθηναῖον ποῦ εὐ-
ρίσκηται, αὐτὴ δ' ἀπορεῖ πῶς ὁ ξένος ἀγνοεῖ τὴν περιώνυμον
Ἰθάκην καὶ προσθέτει ὅτι γνωρίζουσιν αὐτὴν :

«ἢ μὲν ὅσοι ναίουσι πρὸς ἠῶ τ' ἠέλιόν τε
ἠδ' ὅσοοι μετόπισθε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα» (2).

Παρὰ τοῖς Ἑλλησι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς ἡπειροῦ
Ἑλλάδος, ὡς ὀρθότατα λέγει ὁ κ. Partsch, ὑπῆρχεν ἡ ἰδέα,
ὅτι ἡ Λευκὰς πέτρα, συνεπῶς δὲ καὶ αἱ παρ' αὐτὴν κείμεναι
νῆσοι, ἀπετέλουν τὸ τελευταῖον ὄριον τοῦ τότε γνωστοῦ κό-
σμου. Λέγων λοιπὸν ὁ ποιητὴς ὅτι ἀπ' ὀπίσω πρὸς τὴν ὁ-
μιχλάδα δύσιν, κατοικοῦσι καὶ ἄλλοι, εἶχεν ὑπ' ὄψει τὴν

(1). Ἴδε Εὐρυπίδ. ἐν Κύκλωπι Στ. 166 καὶ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς
ἀπ' αὐτῆς κομμησιθέντας ἀνδρας, οὓς διέσωσε Πτολεμαῖος ὁ Ἡφαί-
στιαν ἐν Φωκίᾳ μνησθέντων.

Κεφαλληνίαν κειμένην δυτικώτερον τῆς Ἰθάκης· δὲν ἐθεωρεῖτο λοιπὸν ἡ Ἰθάκη πασῶν τελευταία πρὸς δυσμάς.

Καὶ τὰ ἐν τοῖς χωρίοις ὅμως (Α. 257) καὶ (Α, 182) περὶ τῶν πόλεων Ἐφύρας καὶ Τεμέσης λεγόμενα (1), ἐν ᾧ συμφωνοῦσι κάλλιστα πρὸς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς νῦν Ἰθάκης, δὲν συμβιβάζονται οὐδόλως πρὸς τὴν Λευκάδα, καθ' ὅσον ἐξ αὐτῶν προκύπτει ἡ μὲν Θεσπρωτία ὡς καὶ ἡ Τεμέση ἔκειτο πρὸς Βορρᾶν, ἡ Τάφος ἐν τῷ μέσῳ, πρὸς νοτον δ' ἡ Ἰθάκη.

* *

Ἐκ τοῦ χωρίου δ, 844, ἐν ᾧ ὀρίζεται ἡ θέσις τῆς Ἀστερίδος καὶ ἐκ τῶν χωρίων δ, 671 καὶ Ο, 30, συμπεραίνομεν ὅτι ἡ νησις, ἐν ἧ οἱ μνηστῆρες ἐνήδρευον τὸν ἐκ Πύλου παλινοστοῦντα Τηλέμαχον, ἔκειτο ἐν τῷ μεταξύ Ἰθάκης καὶ Σάμης πορθμῷ. Τὴν νησίδα ταύτην ὁ κ. Δαϊρπελδ ἀνεύρισκει εἰς τὸ σημερινὸν μεταξύ Ἰθάκης καὶ Λευκάδος Ἀρκουδοῦνησι.

Καὶ κατὰ πόσον μὲν ἡ νησις αὕτη κεῖται ἐν πορθμῷ δύναται τις νὰ πληροφορηθῆ δι' ἐνὸς μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου βλέμματος, ἴδωμεν ὅμως κατὰ πόσον καὶ ἡ τοπογραφικὴ αὐτῆς θέσις ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς λόγους τῆς Ἀθηναίης.

Ἡ Ἀθηναῖα συμβουλεύει τὸν Τηλέμαχον, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ἔνεδραν, νὰ πλῆρ ἐκάς νήσων, εὐθὺς δ' ὡς φθάσῃ εἰς Ἰθάκην, νὰ προσορμισθῆ εἰς τὴν πρώτην παρουσιαζομένην παραλίαν καὶ νὰ ἀναβῆ εἰς τοὺς σηκοὺς τοῦ Εὐμαίου :

« Ἄλλ' ἐκάς νήσων ἀπέχειν εὐεργέα νῆα
νυκτὶ δ' ὁμῶς πλείειν
αὐτὰρ ἐπὴν πρώτην ἀκτὴν Ἰθάκης ἀφίκηται,
νῆα μὲν ἐς πόλιν ὀτρῦναι καὶ πάντας ἐταίρους
αὐτὸς δὲ πρότιστα συβώτην εἰσαφικέσθαι (2)

Ὁ Τηλέμαχος κατὰ τὸν πλοῦν ἀκολουθῶν τὴν συμβουλήν, ἀφοῦ προηγουμένως διήλθε τὰς Φεάς καὶ τὴν Ἥλιδα διη-

(1). Ὅρα παρεχολὰς Εὐσταθίου εἰς Ὅμηρου Ὀδυσσ. Α. 257.

(2). Ὀδυσσ. Ο, 33 κ. ἐπ.

θύνθη πρὸς τὰς Ἐχινάδας, δικλογιζόμενος ἐὰν θὰ διέφευγε τὸν θάνατον.

« Δύσετό τ' ἠέλιος, σκιδῶντό τε πᾶσαι ἀγυιαί,
ἢ δὲ Φεάς ἐπέβαλλεν, ἐπειγομένη Διὸς οὐρῳ,
ἠδὲ παρ' Ἥλιδα διᾶν, ὅθι κρατεύουσιν Ἐπειοί,
ἔνθεν δ' αὖ νήσοισιν ἐπιπροέηκε θεῆσιν,
ὄρμαινων ἢ κεν θάνατον φύγοι ἢ κεν ἄλφην (1).

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε ἄξιον ἰδιαιτέρως προσοχῆς, καθ' ὅσον σαφέστατα ἐξ αὐτοῦ ἐξάγεται ὅτι ὁ Τηλέμαχος ἔπλεε τὴν μεταξὺ τῶν νήσων + ὡς λέγει ὁ κ. Δαϊρπελδ — ἦτο δὲ λοιπὸν καὶ τῆς ἠπείρου γικώτατον παρακάμπτων τὴν Ἥλιδα νὰ διευθυνθῆ πρὸς τὰς Ἐχινάδας (Θοάς). ἵνα γενόμενος ἀόρατος ἀπὸ τοῦ μεταξύ Ἰθάκης καὶ Σάμης πορθμοῦ, προσορμισθῆ εἴτα εἰς τὴν πρώτην τῆς Ἰθάκης ἀκτὴν, εἰς τὸ νότιον τοῦτέστι μέρος αὐτῆς. + καὶ τῆς ἠπείρου Ἐχινάδας θαλάσσης καὶ αὐτῆς τὴν πρὸς δυσμῶν τῶν νήσων

Ἡ πρὸς τὰς Ἐχινάδας λοξοδρομησις αὕτη τοῦ Τηλεμάχου ἦτο ἀναγκαία, διότι οὕτω μόνον πράττων συνεμορφούτο πρὸς τὴν συμβουλήν τῆς Ἀθηναίης.

Πόσον ὅμως μωρὰ καὶ ἐπιβλαβῆς θὰ ἦτο διὰ τὸν προστατευόμενόν της ἡ συμβουλή αὕτη, ἂν ὑποθέσωμεν τὴν Λευκάδα Ἰθάκην! Ἐκ τῆς μεταξύ Ἰθάκης καὶ Λευκάδος νησιδος (* Ἀρκοῦδι) ἐφάνητο πᾶν πλοῖον ἐκ μεγίστης ἐρχόμενον ἀποστάσεως, ἀσφαλεστάτη δὲ ἦτο ἡ σύλληψις τοῦ Τηλεμάχου (2).

(1). Ὀδυσσ. Ο, 296 κ. ἐπ.

(2). Περὶ τοῦ πλοῦ τοῦ Τηλεμάχου οὕτω λαβούτος χώραν τυμρωεὶ καὶ ὁ γεωγράφος Στράβων σχολιάζων τὸ ἀνωτέρω χωρίον :

« Δύσετό τ' ἠέλιος κλπ.

μέχρι μὲν δὴ δεῦρο πρὸς τὴν ἄρκτον ὁ πλοῦς ἐντεῦθεν δ' ἐπὶ τὸ πρὸς ἔω μέρος ἐπιστρέφει· παρήησι δὲ τὸν εὐθὺν πλοῦν ἡ ναὺς καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς καὶ τὸν εἰς Ἰθάκην διὰ τὸ τοὺς μνηστῆρας ἐκεῖ τὴν ἔνεδραν θέσθαι :

ἐν πορθμῷ Ἰθάκης τε Σάμοιο τε·

ἔνθεν δ' αὖ νήσοισι ἐπιπροέηκε θεῆσι.

Θοάς δὲ εἶρηκε τὰς ὀξείας τῶν Ἐχινάδων δ' εἰσὶν αὐταὶ πλησιάζουσαι τῆς Ἰθάκης καὶ τοῦ κόλπου καὶ ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ἀγελώου· ἀρκουδοῦνησι δὲ τὴν Ἰθάκην κατὰ νότου γενέσθαι, κάμπτει πά-
ΙΝΔΕΚΣ ΤΩΝ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΛΕΞΟΥΡΙΟΥ

Φρονούμεν ἀδιστακτως, ὅτι διὰ τοῦ Θοαὶ ὁ Ὅμηρος ἠθέ-
λησε νὰ δηλώσῃ τὰς Ἐχινάδας· οἱ νεώτεροι Γερμανοὶ ἐρμη-
νευταὶ ἐρμηνεύουσι τὸ Θοαὶ διὰ τοῦ ταχεΐαι, ὀρμώμενοι ἐκ
φαινομένου ὅτι εἰς πάντα νκυτιλλόμενον αἰ νῆσοι, τὰς ὁποίας
παραπλέει, φαίνονται ὡς παρερχόμεναι ταχέως. Τὴν ἀνεπιτυχῆ
ταύτην ἐρμηνεῖαν φαίνεται παραδεχόμενος καὶ ὁ κ. Δαίρπφελδ
καὶ φρονεῖ ὅτι τὸ ταξείδιον τοῦ Τηλεμάχου ἐγένετο ἐξωθεν
τῆς Κεφαλληνίας.

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω. Τὸ θοὸς ἐκτὸς τῆς σημασίας τοῦ
ταχύς, ἔχει καὶ τὴν τοῦ ὀξύς· μὲ τὴν σημασίαν ταύτην ἀ-
παντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ὀδυσσεΐας. Ἐκλήθησαν δ' αἱ Ἐχινάδες
Ὁξεῖαι, ἕνεκα τῶν σκοπέλων αὐτῶν. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου γνω-
ρίζομεν ὅτι ὁ Ἀχελῷος ἐκκλείτο ἄλλοτε Θόας, ὡς λέγει καὶ
ὁ Στράβων : « Ἐκκλείτο δὲ Θόας ὁ Ἀχελῷος πρότερον » (1).
Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἕτερος λόγος, δι' ὃν αἱ Ἐχινάδες ἐκλήθησαν
Θοαί, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ. Μὲ τὴν ὀνομασίαν ταύ-
την καὶ ὁ Πλίνιος ἀποκαλεῖ τὰς μεταξὺ Λευκάδος καὶ Ἀ-
χαΐας κειμένους νήσους (2).

Καὶ τὸ βραχὺ ὅμως χρονικὸν διάστημα, ὅπερ τὸ πλοῖον ἐ-
χρειάσθη ἵνα ἐκ τῶν Φεῶν φθάσῃ εἰς Ἰθάκην δύναται τις κάλ-
λιστα ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς ιδέας τοῦ κ. Δαίρπφελδ, ὅτι τὸ
ταξείδιον τοῦ Τηλεμάχου ἐγένετο ἐξωθεν τῆς Κεφαλληνίας.

Ἐῖχεν ἤδη δύσει ὁ ἥλιος, ὅτε τὸ πλοῖον τοῦ Τηλεμάχου εἶχε
φθάσει εἰς Φεᾶς καὶ παρέπλεε τὴν Ἥλιδα κατευθυνόμενον πρὸς
τὰς Θοὰς νήσους, ἅμα δὲ τῇ ἡοῖ προσωρμίσθη εἰς Ἰθάκην (3).

Ἰν πρὸς τὸν οἰκείον δρόμον τὸν μεταξὺ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Ἰθά-
κης καὶ κατὰ θάτερα μέρη τῆς νήσου ποιεῖται τὴν καταγωγὴν, οὐ κατὰ
τὸν πορθμὸν τὸν Κεφαλληνιακόν, ὃν ἐφρούρουσιν οἱ μνηστῆρες». (βιβλ.
VIII κ. III ἐδ. 26, σ. 350).

(1). Στραβ. X.

(2). «Unter Leucadiam autem et Achaïam permultae, quarum Te-
leboïdes eademque Taphias, Carnos, Oxia» (βιβλ. IV κ. 12, 19)

Ἡ ὀνομασία αὕτη ἦτις εἶνε ἐπὶ λέξει μεταφραστικῆ τοῦ θοὸς καὶ
μέχρι σήμερον ἔτι διασώζεται ἐν μιᾷ αὐτῶν καλουμένη Ὁξεῖα.

(3). Ὀδυσσ. O, 495 κ. ἐξ.

Ἀληθῶς κκτάπληξιν ἐμποιεῖ καὶ ἀνεξήγητον παραμένει,
πῶς ἐντὸς τόσον μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος (ὀλιγώτερον
τῶν 12 ὥρων) ὁ Τηλέμαχος πλεύσας ἐξωθεν τῆς Κεφαλλη-
νίας ἔφθασεν εἰς Ἰθάκην (Λευκάδα) καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Βασι-
λικήν, ἣτις εἶνε ὁ πρῶτος πρὸς ἀποβίβασιν ἄξιος λόγου ὄρμος
διὰ τὸν ἐκ δυσμῶν ἐπανκκάμπτοντα Τηλέμαχον· ὅσονδήποτε
καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὁ ἄνεμος εὐνοϊκός δὲν δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ
πῶς κκτώρθωσε νὰ φθάσῃ, τῆς ἀποστάσεως οὔσης ἱκανῶς με-
γάλης, ὡς πᾶς τις πείθεται δι' ἐνὸς βλέμματος ἐπὶ τοῦ χάρ-
του.

Καὶ ὁ δαπανηθεὶς λοιπὸν διὰ τὸν πλοῦν χρόνος συνηγορεῖ
ὑπὲρ τοῦ ὅτι ὁ Τηλέμαχος ἐπλευσε τὴν μεταξὺ τῶν νήσων καὶ
τῆς ἠπείρου θάλασσαν, κκτ' ἀρχὰς μὲν ἀκτοπλοήσας, εἶτα κκ-
τευθυνθεὶς εἰς Ἐχινάδας καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πρώτην τῆς Ἰθά-
κης ἀκτὴν, ὅπου ἀπεβιβάσθη, εἰς τὸ νότιον αὐτῆς μέρος (1).

Ἄλλὰ προβάλλεται τὸ ἐρώτημα ποῦ μεταξὺ Σάμης (Κε-
φαλληνίας) καὶ Ἰθάκης κεῖται νῆσος, ἣν νὰ δύναται τις νὰ
ταυτίσῃ πρὸς τὴν Ἀστερίδα.

Ἐν τῷ πορθμῷ τούτῳ οὐδεμία νῆσος κεῖται συμφωνοῦσα
πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν, πλὴν μικρᾶς τιнос νησίδος,
τῆς νῦν Δασκαλειδ καλουμένης· τὴν ταυτότητα αὐτῆς πρὸς
τὴν Ἀστερίδα πάντες σχεδὸν οἱ ἀσχοληθέντες εἰς τὸ ζήτημα
τῆς Ὀμηρικῆς Ἰθάκης ἠρνήθησαν, πρῶτον, διότι εἶνε λίαν μι-
κρὰ καὶ οὐδαμῶς συμφωνεῖ πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν καὶ
δεύτερον, διότι ἡ γεωγραφικὴ αὐτῆς θέσις δὲν εἶνε ἀρμόζουσα,
ὅπως αὕτη χρησιμεύσῃ ὡς τόπος ἐνέδρας.

(1). Εἰς τὸ νότιον ἀκροθῶς ἄκρον τῆς Ἰθάκης, ἔνθα τοποθετοῦνται
ὑπὸ τῆς παραδόσεως οἱ λειμῶνες τοῦ Εὐμαίου, οἱ τόσον θαυμασίως
πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν ἀνταποκρινόμενοι εὐρίσκεται ὁ κάλ-
πος τοῦ Πέρα πηγαδίου, εἰς τὸν ὁποῖον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπε-
βιβάσθη ὁ Τηλέμαχος ἐπιστρέφων ἐκ Πύλου. Ἡ ἐλαχίστη ἀπόστασις
τοῦ ὄρμου τούτου ἀπὸ τῶν λειμῶνων τοῦ Εὐμαίου συμφωνεῖ πληρέ-
στατα πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λεγόμενα περὶ τοῦ Τηλεμάχου, ὅστις
ἐκ τοῦ ἀποβιβάσθέντος ὄρμου ὁδεύσας τάχιστα ἀφίκετο εἰς τὴν σιγήνην.
Πρὸς Ὀδυσσ. O 493 κ. ἐ. καὶ II. 1 κ. ἐ.

Τίς ὅμως δύναται ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ νῆσος αὕτη δὲν ἦτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μεγαλειτέρα καὶ ὅτι διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἕνεκα πολλῶν λόγων ἐσμικρύνθη; Ὁ Ἀπολλόδωρος ἀναφέρει ὅτι ἐπ' αὐτῆς ἔκειτο καὶ πολίχνιον καλούμενον Ἀλαλκομεναί· καίτοι τὸ τοιοῦτον φαίνεται λῆθος γεωγραφικὸν καὶ πρόκειται βεβαίως περὶ τῶν Ἀλαλκομενῶν τῆς Ἰθάκης, ἀποδεικνύει οὐχ' ἦττον ὅτι τότε ἡ νῆσος ἦτο μεγαλειτέρα, ἀφοῦ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ πόλιν.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου ὁ Πλίνιος ἀναφέρει καὶ ἑτέραν ἐν τῷ πορθμῷ νησιδα, τὴν Πρώτην (1). Τὸ τοιοῦτον δὲν εἶνε ἄνευ σημασίας. Πιθανὸν ἡ νησίς αὕτη, ἣτις σήμερον ἐξηρανίσθη, νὰ ἤρμοζε μᾶλλον πρὸς τὴν Ἀστερίδα τοῦ Ὀμήρου.

* *

Ἄλλοι λόγοι ἰσχυροὶ κατὰ τὸν κ. Δαίρπφελδ, πείθοντες ὅτι ἡ Ἰθάκη δὲν εἶνε ἡ σήμερον οὕτω καλουμένη, εἶνε τὰ χωρία ἐκεῖνα τῆς Ὀδυσσεΐας, ἅτινα παριστῶσι τὴν νῆσον κειμένην πλησίον τῆς ἠπείρου καὶ ἅτινα μόνον διὰ τοιαύτης αὐτῆς θέσεως δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσι.

Τὸ ἐν τῶν χωρίων τούτων εἶνε ἐκεῖνο, ἐν ᾧ διηγεῖται ὁ Εὐμαιοὶς εἰς τὸν Ὀδυσσεά, ὅστις ἄγνωστος ἐμφανίζεται ἐνώπιον αὐτοῦ, τὰ περὶ τοῦ ἀσώτου καὶ τρυφηλοῦ βίου, ὃν οἱ μνηστῆρες διῆγον κατασπαταλῶντες τοῦ Ὀδυσσεῶς τὴν περιουσίαν, λέγει δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἐν ἠπείρῳ ὑπάρχουσι δώδεκα ἀγέλαι, οἱ δὲ ποιμένες κομίζουσι καθ' ἡμέραν πρόβατα (2).

Πῶς ἦτο δυνατόν, λέγει ὁ κ. Dörpfeld, νὰ κομίζονται καθ' ἐκάστην ἐκ τῆς ἠπείρου, ἦτοι τῆς ἀπέναντι Στερεᾶς πρόβατα, ἐν ᾧ μεσολαβεῖ τὴν μέγαν ἀπόστασιν μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Στερεᾶς;

Ἴδου διατί πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν Λευκάδα Ἰθάκην, ἣτις

(1). Πλίν. Βιβλ. IV, 12.

(2). Ὀδυσσ. Ε. 100—106.

κεῖται πολὺ πλησίον τῆς Στερεᾶς, ὥστε ἠδύναντο οὐ μόνον ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν ὥραν νὰ φέρωσι πρόβατα.

Ἐκ τοῦ χωρίου ὅμως φαίνεται ὅτι οὐχὶ οἱ βόσκοντες τὰ ἐν τῇ ἠπείρῳ ποιμνικ, ἀλλ' οἱ ἐπὶ τῆς Ἰθάκης ποιμένες ἐκόμιζον καθ' ἐκάστην ἐν πρόβατον, διότι τοῦτο σημαίνει τὸ ἔνθα δὲ τ' αἰπόλια πλατέ' αἰγῶν ἕνδεκα πάντα ἐσχατιῇ βόσκονται, διὰ τοῦ ἔνθα θέλει νὰ ἐκφράσῃ τό, ἐνταῦθα, ἐν Ἰθάκῃ δῆλα δῆ, ὅπου γίνεται ἡ ὀμιλία, δὲν ἐπιτρέπει δὲ τὸ χωρίον, ὡς ἔχει, ν' ἀποδώσωμεν καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ ἠπείρῳ ποιμένας τὴν πρᾶξιν ταύτην.

Τὸ μὲν ἐπιχείρημα λοιπὸν τοῦτο καταπίπτει ἀμέσως, ὑπολείπεται δ' ἡδὴ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ ἡ ἑτέρα τῶν ἀποριῶν τοῦ κ. Δαίρπφελδ περὶ τῶν Ἰθακησίων, οἵτινες εἶχον ποιμνας ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἠπείρου.

Ἐκτὸς τοῦ ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε καὶ τόσῳ παράδοξον διότι καὶ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς ἔτι ἐξετείνετο τὸ κράτος τῶν Κεφαλλήνων, τίς θὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅτι διὰ τοῦ ἠπείρου δὲν ἐνόει ὁ ποιητῆς καὶ τὴν Λευκάδα, ὡς καὶ ὁ Στράβων παρατηρεῖ ἐν τῷ ἐν Ἰλιάδι καταλόγῳ τῶν πλοίων;

«Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἦγε Κεφαλλῆνας μεγαθύμους,
οἱ τ' ἠπειρον ἔχον ἠδ' ἀντίπερα ἐνέμοντο» (1).

«ἠπειρον μὲν οὖν τὰ ἀντίπερα τῶν νήσων βούλεται λέγειν, ἅμα τῇ Λευκάδι καὶ τὴν ἄλλην Ἀκαρνανίαν συμπεριλαβεῖν βουλόμενος» (2).

Καὶ τοῦτο δεχόμενοι ἐξηγοῦμεν ἀμέσως καὶ τὸ ἕτερον τῶν χωρίων ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ βουκόλος Φιλοίτιος κομίζων εἰς τοὺς μνηστῆρας σφάγια μεταφέρεται (3) ὑπὸ τῶν πορθμῶν ἐκ τοῦ δήμου Κεφαλλήνων (4) ἔνθα ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἔβασκε τοῦ Ὀδυσσεῶς τὰς βοῦς.

(1). Ἰλιάδ. Β, 631.

ΙΑΚΩΒΑΤΤΙΘΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΟΜΗΡΕΟΥΣ

Εἰς τὴν Λευκάδα ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς ἀποστάσεως κάλλιστα ἠδύναντο οἱ Ἰθακῆσιοι νὰ ἔχωσιν ἀγέλας, οἱ δὲ πορθμεῖς νὰ μεταφέρωσιν ἐξ αὐτῆς τὰ σφάγια, ἂν καὶ τυγχάνη βέβαιον ὅτι διὰ τοῦ Κεφαλλίνων ἐνὶ δῆμῳ κινίττεται ὁ ποιητῆς οὐχὶ τὴν Στερεάν, ἣν ἠδύνατο διὰ τοῦ ἡπειρον νὰ ὀνομάσῃ, ἀλλὰ τὴν ἐγγύς νῆσον Κεφαλληνίαν, ὅποτε κατ' ἐξοχὴν ἀρμόζει ἡ λέξις πορθμεῖς ὡς ἐκ τοῦ μεταξὺ τῶν δύο νήσων τυγχάνοντος πορθμοῦ, ἀνεξήγητον δὲ μένει θεωρουμένης τῆς Λευκάδος ὡς Ἰθάκης, διατὶ μετέφερον ἐκ τῆς τοσοῦτον μακρὰν Κεφαλληνίας σφάγια καὶ ὄχι ἐκ τῆς ἐγγύτατα κειμένης Στερεᾶς.

* *

Πόσον ὁμως ἡ ἰσχυρὰ πίστις καὶ ὁ ἐνθουσιασμός ἐπισκοπεῖ τὰς ἀνθρωπίνης διαθέσεις, ὥστε καὶ αἱ ἀφελεῖς χαριτολογίαι νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς σπουδᾶ ἐπιχειρήματα!

Οὕτω ὁ κ. Δαῖρπφελδ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς γνώμης αὐτοῦ φέρει καὶ τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῆς Ὀδυσσεΐας, ἐν ᾧ ἐρωτᾷ ὁ Τηλέμαχος τὴν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ βασιλέως τῶν Ταφίων Μέντου ἐμφανιζομένην Ἀθηναῖν πῶς ἦλθε καὶ διὰ ποίου πλοίου, διότι δὲν πιστεύει νὰ ἦλθε πεζός.

«Τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν πόθι τοι πόλις ἠδὲ τοκῆες;
ὅπποίης τ' ἐπὶ νηὸς ἀφίκεο; πῶς δέ σε ναῦται
ἦγαγον εἰς Ἰθάκην; τίνες ἔμμεναι εὐχετόωντο;
οὐ μὲν γὰρ τί σε πεζὸν ὄλομαι ἐνθάδ' ἰκέσθαι» (1).

Ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ χωρίου τούτου ἐνέβαλεν εἰς μεγάλην ἀπορίαν τὸν κ. Δαῖρπφελδ μὴ δυνάμενον νὰ ἐξηγήτῃ, διατὶ ὁ Τηλέμαχος ἀπευθύνει τῷ Μέντῃ τοιαύτην ἐρώτησιν, ἂν ἦλθε πεζός, εἰς νῆσον, ὅπου μόνον διὰ θαλάσσης δύναται τις νὰ μεταβῇ. Δὲν παρεδέχεται ὁ κ. Δαῖρπφελδ ὅτι τοῦτο εἶναι λογοπῆγνιον, ἀφελῆς τις ἀστεϊσμός ἐκ τῶν συνήθων εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὅπως μέχρι τοῦδε παρεδέχοντο· ἀλλὰ λέγει ὅτι καὶ τοῦτο συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης του.

(1). Ὀδυσσ. Α. 170 κ. ἐξ.

Δὲν ἐλογοπῆγνίκεται, δὲν ἡστείζετο, λέγει, ὁ Τηλέμαχος, ἀλλ' ἐσπουδαιολόγει· ἐπειδὴ ἡ Ἰθάκη—ἡ Λευκὰς δηλαδὴ—ἦτο πολὺ πλησίον τῆς Ἀκκροννήκης, ἀφ' ἧς ἐχωρίζετο μόνον διὰ στενοῦ πορθμοῦ, ἠδύναντό τις τρόπον τινὰ νὰ μεταβῇ καὶ πεζῇ καὶ φυσικώτατον ἦτο νὰ ἐρωτήσῃ ὁ Τηλέμαχος τὸν Μέντην, μήπως ἦλθε καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης. Πάντες ἀείποτε παρεδέχθησαν τὸν στίχον τοῦτον ὡς λογοπῆγνιον· καὶ δικαίως ὁ στίχος οὗτος ἄλλως τε ἀπκντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ· ἐπκνκλαμβάνεται στερεοτύπως εἰς πολλὰς ὁμοίως περιστάσεις (1). Εἶνε δὲ καθαρώτατον λογοπῆγνιον ἐξ ἐκεῖνων, τὰ ὅποια συχναίως καὶ ἡμεῖς εἰς παρομοίως περιστάσεις λέγομεν, ὡς, δὲν πιστεύω νὰ ἦλθες μὲ τὸ ἀερόσιατον· μήπως ἦλθες τηλεγραφικῶς κλ. χάριν ἀφελοῦς χαριτολογίας.

Περὶ τοῦ ἀφελοῦς τούτου ἀστεϊσμοῦ παρετήρησε καὶ ὁ σχολικστῆς τοῦ Ὀμήρου Εὐστάθιος λέγων.

«Ἰστέον δὲ ὅτι ἀφελῆς ἐνταῦθα καὶ ἀστεῖος ὁ τοῦ Τηλεμάχου λόγος ἐν τῷ οὐ γὰρ τί σε πεζὸν ὄλομαι ἐνθάδ' ἰκέσθαι.»

Ἀλλὰ καὶ ἂν ὡς σπουδαιολογία τὸ τοιοῦτον ληφθῇ, οὐδὲν ἐξάγεται, καθ' ὅσον εἶνε πολὺ παράδοξον πῶς, ἀφ' οὗ μεταξὺ Λευκάδος καὶ Ἠπειροῦ ὑπῆρχε διηνεκῆς διὰ πορθμείων συγκοινωνία, ὡς δικτείνεται ὁ κ. Dörpfeld, ἠδύναντό τις νὰ μεταβῇ καὶ πεζῇ; Τὸ ἐν ἐπιχείρημα ἀντιφάσκει εἰς τὸ ἕτερον.

* *

Ὅσα καὶ ἂν εἴπωμεν περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Ἰθάκης θὰ εἶνε πάντοτε ὑποδεέστερα τῆς πραγματικότητος. Τόσον θαυμασίως ἀνταποκρίνονται αἱ Ὀμηρικαὶ περιγραφαὶ πρὸς τὴν ἀρρνωπὴν φύσιν τῆς σημερινῆς νήσου.

Δὲν εἶνε μόνον τὰ ὄρη (Νήριτον καὶ Νήιον), δὲν εἶνε οἱ λιμένες (Φόρκυνος, (2) Ῥεῖθρον καὶ ὁ τῆς πόλεως λιμὴν) οἱ μετὰ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ

(1). Ἰβρ. Ὀδυσσ. Ε. 190, Π. 59, 224 κλπ.

(2). Ἰβρ. Ὀδυσσ. Ν. 21 κ. ἐξ. ἡ ποίητος γενομένη περιγραφή τοῦ λιμένος τούτου (Ὀδυσσ. Ν. 21 κ. ἐξ.) παραβαλλομένη πρὸς τὸ πρωτότυπον αὐτοῦ

μαθηματικῆς ἀκριβείας περιγραφέντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀκόλουθα χωρία, τὰ ὅποια παρέχουσιν ἐντελῆ ζωγραφίαν τῆς νήσου, οἷα σήμερον φαίνεται, λαλοῦντα τρανώτερον πρὸς τὴν πεποιθήσιν ἢ ὁλόκληροι σελίδες σοφῶν σχολίων καὶ ἐπιχειρημάτων.

«Ἐν δ' Ἰθάκῃ οὔτ' ἄρ δρόμοι εὐρέες. οὔτε τι λευμῶν αἰγί βοτος καὶ μᾶλλον ἐπιήρατος ἵπποδότιοι· οὐ γάρ τις νήσων ἱππύλατος οὐδ' εὐλείμων, αἰθ' ἀλλὶ κεκλίεται· Ἰθάκῃ δέ τε καὶ περὶ πασέων (1).

«ἦτοι μὲν τρηχεῖα καὶ οὐχ' ἱππύλατος ἔστιν, οὐδὲ λίην λυπρῆ, ἀτὰρ οὐδ' εὐρεῖα τέτυκται (2).

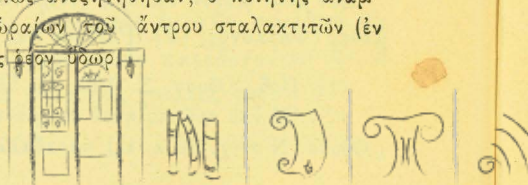
Καὶ οἱ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἀναφερόμενοι πάνομοι λιμένες (3) δὲν εἶνε ἐπουσιῶδες, ἀλλὰ χαρακτηρι-

τὸν σημερινὸν τοῦ Βαθέος λιμένα, δὲν δύναται ἢ νὰ ἐπισύρῃ τὸν θαυμασμὸν τοῦ θεατοῦ διὰ τὴν ἔξοχον καὶ ποιητικὴν ἐκείνην περιγραφὴν. Οὐ μακρὰν τοῦ λιμένος τούτου ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ ἁγ. Στεφάνου διασώζεται τὸ περίφημον τῶν Ναϊάδων Νυμφῶν ἄντρον, ὅπερ ἔνιοι ὑπερμέτρως αὐστηροὶ κριτικοὶ ὡς ἐκ τῆς ὀλίγον μακρὰν ἐκ τοῦ λιμένος τούτου ἀποστάσεως διστάζουσιν νὰ παραδεχθῶσιν ὡς ταῦτὸν τῷ Ὀμηρικῷ· πλὴν τῆς μικρᾶς ἀποστάσεως ἥτις—δὲν νομίζομεν—ὅτι τυγχάνει ἰσχυρὸς λόγος περὶ τῆς ἀπορρίψεως τούτου, ἅπανα ἢ φυσικὴ κατασκευὴ τοῦ ἄντρου εἶνε ἀκριβεστάτῃ μὲ τὴν ἐν Ὀδυσσεΐα περιγραφὴν.

Ἐκτὸς τῆς βορειοδυτικῆς τοῦ ἄντρου εἰσόδου (N 110) καὶ τοῦ πρὸς τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν φυσικοῦ ἀνοίγματος τοῦ μᾶλλον τοῖς θεοῖς ἢ τοῖς ἀνθρώποις βατοῦ, (N 111 κ. ἐ) ὁ σοφὸς Thiersch μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας παρετήρησε καὶ πλεῖστοι ἀξιόπιστοι ἄνθρωποι διαθεβαιοῦσιν, ὅ,τι πέρειξ τοῦ ἄντρου ἐφοίτων ἄλλοτε, ὡς ἐὰν ἐκεῖ ἦτο ἡ προσφιλεῖς αὐτῶν κυψέλη, αἱ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἀναφερόμεναι μέλισσαι (N 106) ἐξ ὧν διέμεινε μέχρι σήμερον ἡ ὀνομασία στὰ μελίσιχα.

Ἐἰς τὴν ὀξυδερκεστάτην ταύτην τοῦ Thiersch παρατήρησιν ἡμεῖς ἔχομεν ἔτι νὰ προσθέσωμεν, ὅτι διὰ τῶν ὕδατ' ἀνάοντα (N 109) περὶ ὧν ὁ Herber λέγει, ὅτι ματαίως ἀνεζητήθησαν, ὁ ποιητὴς ἀναμφισβητήτως ὑπονοεῖ τὸ ἐκ τῶν ὡραίων τοῦ ἄντρου σταλακτιτῶν (ἐν δ' ἴστοι λίθιοι περιμήκεες) ἀετῶς ἴσον ὕψος

- (1). Ὀδυσσ. Δ, 603 κ. ἐξ.
- (2). Ὀδυσσ. Ν. 242 κ. ἐ.
- (3). Ὀδυσσ. Ν. 195.

στικὸν τῆς νήσου γνῶρισμῳ ὡς ἐκ τῆς ἀποτόμου καὶ διακεκομμένης περιγραφῆς τῶν ὄρέων καὶ κρημνῶν, ἐξ ὧν σχηματίζονται πολλοὶ μικροὶ λιμένες καὶ ὄρμοι.

Πληρέστατα δ' ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν καὶ ὁ χῶρος, ἐνθα ἔκειντο οἱ λευμῶνες τοῦ Εὐμχίου καὶ ὁ ὅποιος εἶνε τὸ ὄροπέδιον Μαραθιά, τὸ κείμενον εἰς τὸ νότιον τῆς Ἰθάκης μέρος· κεῖται ἀκριβῶς, ὅπως περιγράφει αὐτὸ ὁ Ὀμηρὸς ἀγροῦ ἐπ' ἔσχατιν, (1) ἐπὶ θεσεως ὄρατῆς μακρόθεν ἐν ἀναπεπταμένη πεδιάδι, (2) ὅπου ὑπῆρχον ἡ πέτρα τοῦ Κόρακος καὶ ἡ Ἀρέθουσα κρήνη (3).

Εἰς δὲ τὸ ἐπιχειρήμα, ὅτι αἱ ὀμηρικαὶ ὀνομασίαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διασωθῶσιν ἐπὶ τῆς σημερινῆς νήσου ὡς ἐκ τῆς κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα γενομένης ἐρημώσεως αὐτῆς, δυνάμεθα κάλλιστα ν' ἀντιτάξωμεν τὴν ἐν Ἰθάκῃ διάσωσιν τῆς ὀνομασίας τοῦ Ὀμηρικοῦ λιμένος τοῦ Φόρκυκος καὶ τοῦ Νυμφαίου ἄντρου ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν δὲν ὑπῆρχον φιλόμηροι, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι μετ' εὐλαβείας διετήρουν παραλαμβάνοντες ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν τὰς τοπικὰς ὀνομασίας.

Οὕτω κατὰ τὸν 3ον—4ον π. Χ. αἰῶνα πάντες οἱ περιηγούμενοι τὴν νῆσον ἀνεύρισκον ἐκεῖ λιμένα καλούμενον Φόρκυνα καθὼς καὶ τὸ τῶν Ναϊάδων Νυμφῶν ἄντρον, ὅπερ ὁ φιλόσοφος Πορφύριος, ἐρειδόμενος ἐπὶ μαρτυρίας τινὸς τοῦ Κρονίου, διῆσχυρίζεται ὅτι ματαίως ἐν Ἰθάκῃ ἀνεζητήθη. Ὅπόσον ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Κρονίου εἶνε ἀληθής, καταδείκνυται ἐκ τῶν ὀλίγων κατωτέρω ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Πορφυρίου λεγομένων: «Οἱ δὲ τὰς γεωγραφικὰς ἀνγραφῆντες ὡς ἄριστα καὶ ἀκριβεστάτα καὶ ὁ Ἐφέσιος Ἀρτεμίδωρος ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς εἰς ἔνδεκα συνηγμένης αὐτῷ πραγματικῆς γράφει ταῦτα». Τῆς δὲ Κεφαλληνίας ἀπὸ Πανόρμου λιμένος πρὸς ἀνατολὴν δώδεκα στάδια, νῆσος ἔστιν Ἰθάκη. λιμένα ἔχουσα καλούμενον Φόρκυνα· ἔστι δ' αἰγιαλὸς ἐν αὐτῷ, ἐκεῖ νυμφῶν ἰε-

(1). Ὀδυσσ. Ω, 150.
(2). Ὀδυσσ. Ε, 6, 399.
(3). Ὀδυσσ. Ν, 408.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΚΕΝΤΡΙΚὸν ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΛΕΞΟΥΡΙΟΥ

ρόν άντρον, οὗ λέγεται τὸν Ὀδυσσεά ὑπὸ τῶν Φαιάκων ἐκβι-
θασθῆναι» (1).

*
* *

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ Ὀμηρικὸν κείμενον μόνον πιθανὸν νὰ μὴ
θεωρῆ ὁ κ. Δαίρπελ ἱκανὸν ν' ἀνκτρέψῃ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ,
ἀνγκαζόμεθα νὰ προστρέξωμεν εἰς τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς-
ιστορικούς τε καὶ γεωγράφους Ἑλληνας καὶ Λατίνους, τοὺς
ποιουμένους ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν μνεῖαν τῆς Λευκάδος
καὶ ν' ἀναφέρωμεν τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἢ Λευκάς διαδοχι-
κῶς ἔλαβεν. Ἐκ τῶν μαρτυριῶν δὲ τῶν συγγραφέων τούτων
θ' ἀποδειχθῆ ὅτι οὐδέποτε ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χρόνων ἢ Λευ-
κάς ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἰθάκη, ἀλλ' ἦτο χερσόνησος τῆς Ἀκαρ-
νανίας καὶ ἐθεωρεῖτο, οὕτως εἰπεῖν, παράρτημα αὐτῆς, δὲν ἦτο
δὲ νῆσος, ὡς φαντάζεται ὁ κ. Δαίρπελ καὶ ζητεῖ σήμερον
διὰ τῆς Γεωλογίας ν' ἀποδείξῃ.

Ὁ Ὀμηρὸς ἐν τῇ ραψῳδίᾳ Ω, στίχ. 377, ἀναφέρει ἀκτὴν
ἠπειρίοιο, ἣν λέγει καὶ Νήρικον.

«Οἶος Νήρικον εἶλον, ἐϋκτίμενον πτολίεθρον,
ἀκτὴν ἠπειρίοιο, Κεφαλλήνεσσιν ἀνάσσων».

Οἱ σχολιασταὶ τοῦ Ὀμήρου καὶ οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι παρα-
δέχονται ὅτι ἀκτὴν ἠπειρίοιο ὠνόμασεν ὁ Ὀμηρὸς τὴν Λευ-
κάδα, ὡς οὖσαν ἀκτὴν (χερσόνησον) τῆς ἠπειροῦ (Ἀκαρνα-
νίας).

Ὁ Στράβων λέγει :

«αὕτη δὲ (ἡ Λευκάς) ἦν τὸ παλαιὸν μὲν χερσόνησος τῆς Ἀ-
καρνανῶν γῆς καλεῖ δ' αὐτὴν ὁ ποιητὴς ἀκτὴν ἠπειρίοιο, τὴν
περαιάν τῆς Ἰθάκης καὶ τῆς Κεφαλληνίας ἠπειμον καλῶν αὕτη
δ' ἐστὶν Ἀκαρνανία· ὥστε, ὅταν θῆ Ἀκτὴν ἠπειρίοιο τῆς Ἀκαρ-
νανίας ἀκτὴν δέχεσθαι δεῖ».

(1). Πορφύρ. περὶ ἄντρου Νυμφῶν, Κεφ. III.

Βραδύτερον ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα Νήρικος, ἐξ οὗ ὠνομάσθη
ἡ ἀκτὴ ἠπειρίοιο. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος λέγει :

«Νήρικος πόλις Ἀκαρνανίας, ἦν Ὀμηρὸς Ἀκτὴν ἠπει-
ρίοιο, ἥτις ἐστὶν Ἀκαρνανία».

«Ὅτι ἐπὶ τῆς Λευκάδος ἔκειτο ἡ Νήρικος μαρτυρεῖται ὑπὸ τε
τοῦ Σκύλακος καὶ Θουκιδίδου καὶ Στράβωνος.

Καὶ ὁ μὲν Κρυανθεὺς γεωγράφος Σκύλαξ ὁ κατὰ τὴν 8ην
π. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀμύσας τὴν Ἀκαρνανίαν περιηγούμε-
νος λέγει τὰ ἐξῆς περὶ τῆς τότε ὑπὸ τῶν Κορινθίων ἰδρυθείσης
Λευκάδος :

«Ἀκτὴ καὶ πόλις Λευκάς καὶ λιμὴν αὕτη ἀνέχει ἐπὶ τὸν
Λευκάταν, ὃ ἐστὶν ἀκρωτήριον πόρρωθεν ἐν τῇ θαλάσσῃ. Αὕτη
ἡ πόλις τὸ πρὶν καὶ Ἐπιλευκάδιοι ὠνομάζοντο».

Ὁ εἰς τὴν Λατινίδα φωνὴν μεταφράσας τὸν Σκύλακα Ἰσαὰκ
Βόσσιος ἐρμηνεύων τὸ δύσληπτον. . . ὃ ἐστὶν ἀκρωτήριον πόρ-
ρωθεν ἐν τῇ θαλάττῃ γράφει :

«*Urbs Leucas cum portu. Haec pertingit utque Leucatam promun-
torium. Procul à mari erut primus haec civitas et Epileucadii appela-
batur*».

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος δηλ. πόλις Λευκάς πρότερον ἦτο μακρὰν
τῆς θαλάσσης καὶ ἐπωνομάζετο Ἐπιλευκάδιοι.

Τοῦτο συμφωνοῦν πληρέστατα μὲ τὰ ἐν τῷ βιβλ. Χ, Β' ἐδ.
8, σ. 451 ὑπὸ τοῦ Στράβωνος λεγόμενα περὶ τῆς μεταφορᾶς
ὑπὸ τῶν Κορινθίων τῆς Νηρίκου εἰς τὸν τόπον τῆς διορύξεως
τοῦ ἰσμοῦ, ὅστις βεβαίως ἦτο παραθαλάσσιος, καὶ μετ' αὐτῶν
συνδραζόμενον ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ πόλις ἦτις ἦτο
μακρὰν τῆς θαλάσσης πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τούτέστι τῆς νήσου,
καὶ ἐπωνομάζετο Ἐπιλευκάδιοι ἦτο αὐτὴ αὕτη ἡ Νήρικος.

Ἡ Νήρικος λοιπὸν ὡς ἐπικαλουμένη Ἐπιλευκάδιοι καὶ ὡς
ὅσα ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τῆς νήσου, ἀναντιρρήτως ἔκειτο ἐπὶ τῆς Λευ-
κάδος. Ἀλλὰ πρὸς ἐπιρρωσὶν τούτου ὁμιλεῖ σχεδὸν ἀφ' ἑαυτοῦ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΘΕΟΥΡΙΟΥ

καὶ τὸ ἐπόμενον χωρίον ἐκ τῆς συγγραφῆς **Ε'** 7 τοῦ Θουκυδίδου εἰλημμένον :

«Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦ θέρους τούτου Ἀθηναῖοι καὶ ἐς Πελοπόννησον ναῦς ἀπέστειλαν 30 καὶ Ἀσώπιον τοῦ Φορμίωνος στρατηγὸν κελευσάντων Ἀκαρνανῶν τῶν Φορμίωνός τινα σφίσι πέμψαι ἢ υἷὸν ἢ ξυγγενῆ ἄρχοντα ὡς δ' οὐ προσεχώρουν τὸν μὲν πεζὸν ἀφίπσιν, αὐτὸς δὲ πλεύσας ἐς Λευκάδα καὶ ἀπόβασιν ἐς Νήρικον ποιησάμενος ἀναχωρῶν διαφθείρεται αὐτός τε καὶ τῆς στρατιᾶς μέρος ὑπὸ τῶν αὐτῶθεν τε ξυμδοθησάντων καὶ φρουρῶν τινῶν ὀλίγων».

Παραλειπομένου τοῦ ὅτι ἐκ τῆς τοῦ λόγου συνεχεῖς ἐξάγεται ὅτι ἡ Νήρικος, πρὸς ἣν ἔπλευσεν ὁ στρατηγός Ἀσώπιος ἦν μέρος τῆς ὅλης Λευκάδος, τὸ ἐπόμενον εἶνε ἀποχρῶν λόγος ὅτι αὕτη δὲν ἔκειτο ἐπὶ τῆς Ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς.

Ἐὰν ἡ Νήρικος ἀπετέλει μέρος τῆς Ἀκαρνανίας, θὰ ἦτο γελοῖον ὁ στρατηγός Ἀσώπιος νὰ ποιήσῃ ἐκεῖ ἀπόβασιν ἐπιτιθέμενος κατὰ τῶν Ἀκαρνανῶν, μεθ' ὧν διετέλει φιλίως, ὡς ζητησάντων αὐτὸν στρατηγόν. Ὁ Ἀσώπιος συνέλεξε τοὺς Ἀκαρνανῶνας πανδημεὶ καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Λευκαδίων τῆς Νηρίκου ἡττηθεὶς ὑπ' αὐτῶν.

Ἄν δεχθῶμεν τὴν Νήρικον ὡς ἐν τῇ Ἀκαρνανικῇ ἀκτῇ κειμένην, ὁ Ἀσώπιος κατεστράφη ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν φίλων τοῦ Ἀκαρνανῶν !

Ὁ Πλίνιος ὁμοίως (1) ἀναφέρει οὐχὶ Νήρικον ἀλλὰ Νήριτον πόλιν Λευκάδος λέγων:

«*Leucadia peninsula, quondam Neritis appellata*». Τὸν αὐτὸν τύπον τοῦ ὀνόματος ἀναφέρει καὶ ὁ γραμματικὸς Λούπερκος.

Ἄν ἤδη λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ἐν τῇ Ἰλιάδι ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν νεῶν ἀναφέρεται Νήριτον εἰνοσίφυλλον ὡς χώρα ἰδιαιτέρως ὑπαγομένη ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Ὀδυσσεως,

«οἱ δ' Ἰθάκην εἶχον καὶ Νήριτον εἰνοσίφυλλον, (2)

(1) Πλίν. βιβλ. III Κεφ. 4 (2).

(2) Ἰλιά. Β'. 326.

τὸ ζήτημα περιπλέκεται ἢ μᾶλλον νέον ζήτημα γεννᾶται, διὰ τοῦ Νήριτον εἰνοσίφυλλον τί ἐννοεῖ ὁ ποιητής;

Ἡ γνώμη ὅτι διὰ τοῦ, Νήριτον εἰνοσίφυλλον, ὁ ποιητής ἐννοεῖ τὴν Λευκάδα, φαίνεται μὲν ἀληθοφανές, παρατηρητέον ὁμοίως ὅτι συνήθως ἢ παρὰ τῷ ποιητῇ μετὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ ὄλου προσθήκη τοῦ μέρους (ὄρα καὶ Στράβ. I κ. Β' ἐδ. 10 σ. 452). Οὕτω ἐνταῦθα διὰ τοῦ Νήριτον εἰνοσίφυλλον δηλοῦται τὸ ἐν Ἰθάκῃ ἐπιφανές ὄρος οὐτινος καὶ ἐν I 21 ἰδιαιτέρως ποιεῖται μνεῖα.

Καὶ ὁ Στράβων θεωρεῖ ἐσφαλμένην τὴν γραφὴν τοῦ ὀνόματος Νήριτον ἀντὶ Νήρικον, λέγων:

«Ὁ μὲν τοι ἀντὶ Νηρίτου γράφων Νήρικον, ἢ τὰ νάπαλιν, παραπαίει τελῶς τὸ μὲν γὰρ εἰνοσίφυλλον καλεῖ ὁ ποιητής, τὸ δὲ εὐκτίμενον πτολίεθρον. Καὶ τὸ μὲν ἐν Ἰθάκῃ, τὸ δ' Ἀκτὴν Ἠπειροῦ.» (1).

Βραδύτερον ὠνομάσθη Λευκαδία ἀπὸ τοῦ Λευκαδίου, υἱοῦ τοῦ Ἰκαρίου καὶ ἀδελφοῦ τῆς Πηνελόπης, ἧς ὁ πατὴρ ἐκδιώχθεις ἐκ Σπάρτης ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰπποκόωντος, κατέφυγεν εἰς Ἀκαρνανίαν ὅπου ἔλαβε σύζυγον τὴν Πολυκάστην(2).

Παρὰ τοῦ Κυρκίου δ' Ἐφόρου μνησάνομεν ὅτι ὁ Ἰκάριος ἔσχε δύο υἱοὺς Ἀλυζέα καὶ Λευκάδιον, οἵτινες μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐδυνάστευσαν ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Τὴν ὁμολογίαν ταύτην τοῦ Ἐφόρου εὐρίσκομεν παρὰ Στράβωνι.

«Ἰκαρίου τοῦ Πηνελόπης πατρὸς υἱεὶς γενέσθαι δύο, Ἀλυζέα καὶ Λευκάδιον δυναστεῦσαι δὲ ἐν τῇ Ἀκαρνανίᾳ τούτους μετὰ τοῦ πατρὸς.

Τούτων οὖν ἐπωνύμους τὰς πόλεις Ἐφορος λέγεσθαι δοκεῖ.» (3).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην Λαέρτης ὁ Ἀρκίσειου εἶχε ὑπὸ

(1) Στράβ. I' 6'

(2) Πλούτ. Γ', 1, 4 Ἀπολλοδ. Γ', 10, 5.

(3) Στράβ. I' 6'

τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τὴν Λευκάδα, (1) ὅτε δὲ βραδύτερον ὁ υἱὸς τοῦ Λαέρτου Ὀδυσσεὺς ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰκαρίου Πηνελόπην, ὁ Λαέρτης ἐδώρησε τὴν Λευκάδα εἰς τὸν Ἰκάριον, ὅστις βραδύτερον ἔδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Λευκάδιον, οὗ ἐπώνυμος ἐγένετο.

Περὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης τοῦ ὀνόματος Λευκαδία παρετήρησεν καὶ ὁ σχολικιστὴς τοῦ Ὀμήρου ἐν ταῖς εἰς Ὀμηρον παρεκβολαῖς του λέγων:

«διορυγέντος δὲ ὕστερον τοῦ κατὰ τὴν χερσονήσον ταύτην Ἰσθμοῦ, Κορινθίων διακοψάντων ἐγένετο φασί τινες, νῆσος ἢ Λευκάς, ἀπὸ Λευκαδίου κληθεῖσα, υἱοῦ Ἰκαρίου πατρὸς Πηνελόπης.

Περὶ τοῦ Λευκαδίου ὡς συγγενοῦς τοῦ Ὀδυσσέως μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἱστορικὸς Ἑλλάδικος γράφων ὅτι ὁ ρήτωρ Ἀνδοκίδης ὁ διαπρέψας εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτον ἀπόγονος αὐτοῦ (2).

Ἐκτοτε διετήρησε τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ ὅποσον συχνότατα ἀπαντᾷται ἐν τοῖς συγγράμμασιν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων (3).

Περὶ τὸν Ζ'. π. Χ. αἰῶνα ἀποικίαν Κορινθίων ἤλθεν εἰς Λευκάδα, ἣτις ἔταμε τὸν ἰσθμὸν τὸν συνδέοντα τὴν χερσόνησον πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ μετέβαλε τὴν Λευκάδα εἰς νῆσον, τότε ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Κορινθίων πόλις ὀνομασθεῖσα Λευκάς (ἴσως ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου Λευκάτα) τὸ ὄνομα Λευκάς ἐγενικεύθη καὶ βραδύτερον ὀλόκληρος ἡ νῆσος ὀνομάσθη Λευκάς.

Ὁ Στράβων ρητῶς ἀναφέρει ὅτι οἱ Κορινθιοὶ ἔκοψαν τὸν ἰσθμὸν λέγων :

(1) Ὀδυσσ. Ω 377.

(2) Πλούταρχ. βίος Ἀλκιβιάδου.

(3) Ἴδε Θουκυδ. συγγρ. Γ'. 94— Ἠλίαν. Δ'. 1 Λιβ. 33, 17. Στράβ. Ζ'. 7. Ἀλεξ. Ἡσυχ. (720).

Ἡ παρὰ Στράβωνι μαρτυρία αὕτη τοῦ Ἐφόρου τυγχάνει μεγίστης σπουδαιότητος περὶ τῆς ἐν τῇ προϊστορικῇ ἐποχῇ ὀνομασίας τῆς Λευκάδος· ἐδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν καὶ ἐν τῇ ἐφημερίδι «Κατωίς» 8 Μαρτίου π. ε.

«αὕτη δ' ἦν τὸ παλαιὸν μὲν χερρόνησος τῆς Ἀκαρνανῶν γῆς ... Κορινθιοὶ δὲ πεμψθέντες ὑπὸ Κυψέλλου καὶ Γαργάσου, ταύτην τε κατέσχον τὴν ἀκτὴν καὶ τῆς χερρονήσου διορύξαντες τὸν ἰσθμὸν ἐποίησαν νῆσον τὴν Λευκάδα (1).

Τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ Στράβωνος ὁ κ. Δαξίρπελδ δὲν παραδέχεται, διότι ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, φρονεῖ ὅτι οὐδέποτε ἡ Λευκάς ἦτο χερσόνησος, ἰσχυρίζεται δὲ ὅτι οἱ Κορινθιοὶ δὲν ἔκοψαν ἰσθμὸν, ἀλλὰ τὴν σημερινὴν Πλάκα. Νομίζομεν ὅτι δὲν δυνάμεθα καὶ τόσον εὐκόλως ν' ἀπορρίψωμεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος, ἣν ἄλλως τε ἀναφέρει καὶ ὁ κατὰ τὸν Ε'. π. Χ. αἰῶνα ἀκμάσας γεωγράφος Σκύλαξ (2).

Καὶ ὁ Πλίνιος δὲ παρεδέχετο ὅτι ἦτο χερσόνησος ἄλλοτε. «Leucadia peninsula, quondam Neritis appellata, opere accolarum abscissa à continenti» (3).

Καὶ ὁ Λίβιος λέγει :

«Leucadia nunc insula est» (4).

Ἐπομένως ἡ ὑπόθεσις τοῦ κ. Δαξίρπελδ ὅτι ἡ Ἰθάκη (ἡ Λευκάς δηλαδὴ) διὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων ἀπώλεσε τὸ ὄνομά της, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς μετηνάστευσαν εἰς τὴν νῦν Ἰθάκην, δὲν φαίνεται ὀρθή. Ὡς εἶδομεν προηγουμένως ἡ Λευκάς οὐδέποτε ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἰθάκη, τὸ δὲ ὄνομα, ὅπερ αὕτη ἔφερε κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν ἦτο βεβαίως Λευκαδία, διότι ἡ ὀνομασία αὕτη,

(1). Στράβ. Γ'. β'.

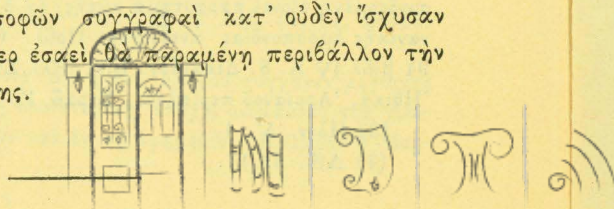
(2) Καὶ ἂν πρὸς στιγμὴν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Στράβωνος διὰ τῆς Γεωλογίας ἐλέγχεται ψευδής, οὐδὲν τὸ τοιοῦτον ἀποδεικνύει, δυνατὸν ἢ Λευκάς νὰ ἦτο εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅμως τῶν προϊστορικῶν καὶ ἱστορικῶν ἔτι χρόνων ἡ Λευκάς δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς τοιαύτη, ἀλλ' ὑπελαμβάνετο ὡς χερσόνησος, δι' ἰσθμοῦ πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν συνδεομένη οἰοῦναι παράρτημα αὐτῆς, δι' ὃ καὶ μητρόπολις τῆς Ἀκαρνανικῆς ἡμοσπονδίας ἀνεδείχθη· Πρβλ. Θουκυδ. βιβλ. III Κ. 81 καὶ 94 βιβλ. IV Κ. 8. Δικαιάρχ. Βίος Ἑλλ. Στ. 47, Πολύβ. Ε 5 Πλουτάρχ. Ἠθικά. Ἀρριανοῦ περίπλους, Στράβ. Γ'. β'. Λιβ. 33, 17.

κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἐφόρου, εἶχε δοθῆ αὐτῇ ἀπὸ τῶν Τρωϊκῶν ἤδη χρόνων.

*
* *

Φρονοῦμεν ὅτι τ' ἀνωτέρω εἶνε ἀρκούσκι μαρτυρίαι κατὰ τῆς ὑποθέσεως τοῦ κ. Δαῖρπελδ, ἥτις οὕτως ἐλέγχεται λίαν τολμηρά. Τὸ Ὀμηρικὸν κείμενον ἀφ' ἐνὸς καὶ αἱ πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἰδήσεις αἱ περιεχόμεναι ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων ἀφ' ἐτέρου, εἶνε πολύτιμοι ὁδηγοὶ χειραγωγοῦντες ἡμᾶς ἀπὸ τὸ χάος τῆς ἀρχαιολογίας τῆς Ἰθάκης, δὲν δυνάμεθα δέ, ὅσονδήποτε εὐφυεῖς ὑποθέσεις καὶ ἂν ὑποθεθῆ ὅτι ἐκφέρομεν, ν' ἀποστῶμεν οὐδὲ κατὰ κεραίαν ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων, αἵτινες εἶνε ἀκριβέσταται. Ἡμεῖς οὕτω φρονοῦντες προσεπαθήσαμεν διὰ τοῦ Ὀμήρου ἀφ' ἐνὸς καὶ διὰ τῶν συγγραφέων ἀφ' ἐτέρου νὰ ὑποστηρίξωμεν τὰ κατὰ τῆς ὑποθέσεως τοῦ κ. Δαῖρπελδ ἐπιχειρήματα ἡμῶν, φρονοῦμεν δὲ—χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ περικυτολογήσωμεν—ὅτι ἀρκούντως σαφῶς κατεδείξαμεν τὸ πεπλανημένον τῶν ἰδεῶν τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ.

Καταθέτοντες δὲ τὴν γραφίδα ἤδη εὐχόμεθα, ἵνα διὰ συστηματικῶν ἀνασκαφῶν ἀποδειχθῶσιν ἀληθεῖς αἱ ἰδέαι αὗται καὶ πεποιθήσεις, αἵτινες δὲν εἶνε μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ παντὸς ψυχρῶς καὶ βαθέως σκεπτομένου καὶ ἐρευνῶντος τὰ πράγματα, ἡ δὲ φιλότατος σκαπάνη θέσῃ ἐπὶ τέλος τέρμα εἰς τὴν μακράϊωνα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου συζήτησιν, καταρρίπτουσα τὴν πληθὺν τῶν ὑποθέσεων καὶ εἰκασιῶν τῶν ἀπὸ τοσούτων ἤδη αἰῶνων ἐξενεχθειῶν, καὶ φέρουσα εἰς φῶς τὰ πολύτιμα ἔχνη τοῦ ἐκλείψαντος προϊστορικοῦ ἐκείνου πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου τῆς μικρᾶς Ἰθάκης, τὸ ὅποιον τρεῖς δεκάδες αἰῶνων καὶ τόσων σοφῶν συγγραφαὶ κατ' οὐδὲν ἴσχυσαν ν' ἀμυρῶσωσιν, ἀλλ' ὅπερ ἐσαεὶ θὰ παραμένῃ περιβάλλον τὴν Ἰθάκην δι' ἀφθίτου αἴγλης.

ΙΑΚΩΒΑΚΕΡΕΤΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΟΛΟΓΕΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

AL.52.Φ12.0021